ISSN 1301 7667

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXV

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2017

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXV

© 2017 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergsi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.
The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas,
opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını
kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published
in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by
Matsis Matbaa Hizmetleri
Tevfikbey Mahallesi Dr. Ali Demir Caddesi No: 51 34290 Sefaköy / İstanbul
Tel: 0212 624 21 11 www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXV

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXV

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2017

Vefat Eden Meslektaşlarımızı
Saygı ile Anıyoruz…

Prof. Dr. Güven ARSEBÜK

Prof. Dr. Arzu ÖZTÜRK

Dr.-Ing. Martin BACHMANN

İçindekiler / Contents

K. Serdar Girginer – Murat Durukan
Mersin/Gülnar Akyapı Mağarası'nda Bulunan Prehistorik Mağara Resimleri 1

A. Tuba Ökse
Yukarı Dicle Havzası'nda Akkad Dönemi'ne Tarihlenen Bir Yapı: Salat Tepe II A: 6 17

Atakan Akçay
A Late Uruk-Early Bronze Age Transitional Period Cemetery in the Upper Tigris Region: Aşağı Salat 49

Elif Ünlü
Tell Tayinat Yerleşiminde Geç Tunç – Erken Demir Çağı Geçiş Dönemi Seramikleri Üzerinden Amik Ovası'nda Görülen Yerel Devamlılıklar ve Doğu Akdeniz Bağlantıları 91

Bülent Kızılduman
Kıbrıs'ta Kaleburnu-Kral Tepesi/Galinoporni-Vasili'de Dikkate Değer Bir Geç Tunç Çağı Yapısı 113

Aynur Özfırat
Melekli-Kültepe (Iğdır) Höyüğü, Urartu Kalesi ve Columbarium: Ağrı Dağı'nın Kuzey Eteğindeki Minuahinili (Karakoyunlu) Kenti 161

İbrahim Hakan Mert
Kap Monodendri Poseidon (Enipeus) Altarı: Bir Altar mı Yoksa Deniz Feneri mi? 183

Tuna Akçay
Sikke Buluntuları Işığında Olba'daki Pers ve Makedon Varlığı Üzerine Düşünceler 211

Hüseyin Köker
Komama Gümüş Sikkeleri 227

Mustafa Şahin – Murat Akın
Nikaia'dan Musa Heykeli: Polyhymnia 241

Münteha Dinç – Serra Durugönül
Sculptural Workshop(s) of Lydia in the Light of Sculptures from Philadelphia and Thyateira 251

Hüseyin Metin
Hellenistic Mouldmade Bowl Moulds from Kremna 271

Gonca Cankardeş-Şenol – Erkan Alkaç – Mai Abdelgawad
The Results of Clay Analysis of Stamped Amphora Handles of Miletus and Rhodian Peraea in Alexandria (Egypt) 297

Taylan Doğan – Kahraman Yağız
Efes Müzesi'nde Korunan Roma Dönemine Ait Bir Grup Strigilis 317

Murat Durukan
Yeni Veriler Işığında Mallos, Magarsos ve Antiokheia ad Pyramos Problemi 345

Ahmet Mörel
Dağlık Kilikia Bölgesi'nde Bir Kırsal Yerleşimin Gelişimi: Çatıören Örneği 381

Şener Yıldırım
Dating Dispute Over the Cross-in-Square Church in the Episcopal Palace in Side 421

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nümizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
   b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
   c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
   d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.

2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
   a. Metin içinde her cümlenin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
   b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
   c. Metin içinde yer alan "fig." ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. "Bibliyografya ve Kısaltmalar" bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.

7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.

8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.

9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.

10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmeldir.

11. Özetin altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.

12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.

13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY'
JOURNAL 'OLBA'

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
   b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh).
   c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
   d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
   a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
   b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
   c. The indication fig.:

      * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);

* If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained in the 'Bibliography' part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an auther that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographies, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.

6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.

7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.

8. A list of figures should take part at the end of the article.

9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photograps 10 in number.

10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.

11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.

12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.

13. Special fonts should be loaded to the CD.

OLBA XXV, 2017

YUKARI DİCLE HAVZASI'NDA AKKAD DÖNEMİ'NE TARİHLENEN BİR YAPI: SALAT TEPE II A: 6

A. Tuba ÖKSE*

ABSTRACT

An Akkadian Building in The Upper Tigris Region: Salat Tepe II A: 6

The Upper Tigris region has been archaeologically researched in the frame of the Ilısu Dam and HEP Project in the last decades. Following a gap of 100-300 years, the region has been resettled in the 23rd century BC. A building with high stone foundations constructed by large limestone blocks uncovered at Salat Tepe differs from the single-room dwellings with pebble stone foundations. The building is surrounded by narrow paths, and is associated with two mudbrick terraces to the south. The southern entrance of the building is marked by two rows of pebble stones on the southern terrace in Trench K11. A mud bank along the southern wall ends with a door leading to an entrance hall (L11/049/M). To the east of the entrance hall, another door leads to a room paved with white plastered mud bricks (L11/041/M). A plastered pit placed into this floor seems to have been used for placing a large vessel. To the west of the entrance hall, southern storages composed by two narrow (L11/046/M and L11/052/M) and one large (L11/066/M) units are accessed through a narrow corridor associated with a stone stairway. The westernmost storage room (L11/066/M) has an access through a double framed door to the corridor, and a door associated with a clay stairway at the western wall provides an access from the outside. The northern part of the building is composed by three rooms having access to eachother. The small room to the west (L11/123/M) has an arched doorway at the eastern wall, leading to another room with clay banks attached to its western and southern walls (L11/135/M). This room has an access to the north and to the largest room of the building (L11/125/M). The double framed door of the large room is "closed" by offerings in a later phase, forming a niche. The building seems to have suffered an earthquake and fire.

The banks in Room L11/135/M may have been used for preparing food or for placing storage jars, and the plastered part for handling or storing liquids, though, a miniature vessel and a terracotta model of an oxchart found among the debris might also indicate ritual performance. The vessel stand placed into the floor of Room L11/041/M

* Prof. Dr. A. Tuba Ökse, Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kocaeli/Türkiye. E-posta: tubaokse@yahoo.com

might have been used for storing water; however, the vessel might well have been a libation facility, associated with the terraces bearing various small shallow pits. Also the niche in Room L11/125/M might have been used for offerings. The building has an atypical plan for an interpretation as a temple; however, the layout of some temples uncovered in the Upper Habur region have also no characterists of Mesopotamian temple architecture, such as the Temple D at Tell Beydar.

The calibrated radiocarbon dates of 2150-2050 BC from the subsequent Level 5 at Salat Tepe is a *terminus ante quem* for Level 6, contemporary with the calibrated dates of 2210-2010 BC from Hirbemerdon IIIA. The earlier forms of the standard Red-Brown Wash Ware appear in also in Kavuşan Höyük IX, Ziyarettepe E-6 and Üçtepe 12-13. The pottery assemblages including the Plain Simple Ware, Combed wash ware, Jezirah Grey Ware, cooking pots with triangular lugs, and the Dark Rimmed Orange Bowls are known from contemporary levels of the Upper Habur Region in Early Jezirah 4a-c (2340-2150 BC). Dark Rimmed Orange Bowls are local produced vessels in the Upper Tigris region even in the beginning of the Akkadian period. The Metallic Ware appears in the Early Jezirah 4b contexts in the 23rd century BC, the Late Akkadian period under Naramsin. The emperor resettled the region, probably in order to control the Taurus range and to produce crops for the empire. Contrary to the change attested in the Upper Habur region, the material culture of the Upper Tigris region continues throughout the Middle Bronze Age.

Keywords: Salat Tepe, Upper Tigris Region, Akkadian Period, Early Bronze Age IV

ÖZET

Yukarı Dicle Havzası'nda arkeolojik araştırmalar son yirmi yılda Ilısu Barajı ve HES Projesi kapsamında yürütülmüştür. Yaklaşık 100-300 yıllık bir boşluk sonrasında bölgede MÖ 23. yüzyılda yeniden yerleşildiği belirlenmiştir. Salat Tepe'de açığa çıkan iri kireçtaşı kayalardan oluşan yüksek taş temelli bir yapı, temelleri iri dere taşları ile inşa edilmiş tek mekânlı konutlardan farklıdır. Dar sokakların çevrelediği yapı, güneyindeki iki kerpiç teras ile de ilişkilidir. Yapının güney girişi K11 açmasındaki güney teras yüzeyine iki sıra halinde dizilmiş çakıl taşları ile belirgin hale getirilmiştir. Yapının güney duvarının dış yüzüne inşa dilen bir kil platform giriş kapısına kadar uzanmaktadır. Kapının açıldığı giriş odasının (L11/049/M) doğusundaki diğer kapıdan tabanı beyaz sıvalı kerpiç döşenmiş mekâna geçilmektedir (L11/041/M). Tabana açılmış bir kil sıvalı çukurun büyük bir kabın yerleştirilmesinde kullanıldığı düşünülmektedir. Giriş odasının batısında, taş basamakları bulunan dar bir kordidor yoluyla ikisi dar (L11/046/M ve L11/052/M), biri geniş (L11/066/M) üç birimden oluşan güney depoları yer almaktadır. Batıdaki birim (L11/066/M) çift pervazlı bir kapı ile koridora bağlanmakta, batısındaki ikinci kapı, dışarıdan ulaşımı sağlayan kil basamaklı bir merdivenle ilişkilidir. Yapının kuzey bölümü birbirine geçişi olan üç odadan oluşmaktadır. Batıdaki küçük odanın (L11/123/M) kemerli kapısı batı ve kuzey duvarlarında kil sekileri olan odaya (L11/135/M) geçiş sağlamaktadır. Bu odanın kuzeye ve yapının en büyük odasına açılan kapıları bulunmaktadır. Yapının büyük odasının (L11/125/M) çift pervazlı kapısı geç evrede kurbanlarla kapatılmış ve nişe dönüştürülmüştür. Yapının bir deprem ve yangın ile tahrip olduğu anlaşılmıştır.

Oda L11/135/M içindeki sekiler yiyecek hazırlama ya da depolama kaplarının yerleştirilmesinde, sıvalı bölmenin de sıvı depolamada kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Taban üzerinde ele geçen bir minyatür kap ile pişmiş toprak araba

modeli, ritüel faaliyetleri çağrıştırmaktadır. Oda L11/041/M tabanındaki kap yerleştirme yerinin su küpü konulmasına yaradığı önerilebilmekle birlikte, bağlantılı olduğu teras üzerindeki çok sayıda küçük çukurun varlığı da göz önüne alındığında, bu çukura yerleştirilen kabın bir libasyon aracı olarak kullanılması da olasıdır. Oda L11/125/M duvarındaki nişin de sunularda kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Yapının planı Mezopotamya kentlerinden bilinen tapınaklara göre alışılmamış bir biçime sahiptir. Buna karşın, Tell Beydar'daki Tapınak D gibi, Yukarı Habur Havzası'nda açığa çıkan bazı tapınaklar da Mezopotamya tapınak mimarisinden farklıdır.

Salat Tepe 5. tabaka yapısından alınan radyokarbon tarihleri (MÖ 2150-2050), üzerine kurulduğu 6. tabaka yapısı için *terminus ante quem* oluşturmaktadır. Bu tarihler Hirbemerdon IIIA evresinin kalibre edilmiş tarihleri (MÖ 2210-2010) ile uyumludur. Kavuşan Höyük IX, Ziyarettepe E-6 ve Üçtepe 12-13 yerleşmelerinde de Salat Tepe yapısındaki Kırmızı-Kahverengi Boya Astarlı kapların erken biçimleri açığa çıkmıştır. Bu tabakalarındaki seramik koleksiyonlarında Standart seramik, Boya Astarlı Tarak Bezemeli kaplar, Cezire Gri seramiği, üçgen tutamaklı Pişirme Kapları ile Koyu Ağızlı Portakal Rengi çanaklar bir arada bulunmuştur. Benzeri koleksiyonlar Yukarı Habur Havzası çağdaş yerleşimlerinde Erken Cezire 4a-c (MÖ 2340-2150) evrelerine yerleştirilmektedir. Kırmızı-Kahverengi Boya Astarlı kaplar Akkad Dönemi başından itibaren Yukarı Dicle Havzası'nın yerel üretimidir. Metalik seramik MÖ 23. yüzyıla tarihlenen Erken Cezire 4b kontekstlerinde ortaya çıkmaktadır. Geç Akkad Dönemi imparatoru Naramsin bölgeyi yeniden yerleşime açmış, böylece hem Toros Dağları'nı kontrolü altına almış, hem de imparatorluk için tahıl üretmiştir. Yukarı Habur Havzası'nın aksine, Yukarı Dicle Havzası'ndaki maddi kültür Orta Tunç Çağı boyunca sürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Salat Tepe, Yukarı Dicle Havzası, Akkad Dönemi, Erken Tunç Çağı IV

Giriş

Dicle ve Fırat nehirlerinin doğduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesinin arkeolojisi büyük ölçüde Fırat ve Dicle Nehirleri üzerine kurulan barajların su toplama havzalarına ilişkin kurtarma projeleri kapsamında yürütülen arkeolojik kazılarla gün ışığına çıkmıştır. Karacadağ Volkanik kütlesi ile Fırat Havzası'ndan ayrılan Dicle bölümü, Güneydoğu Toros Dağları'ndan güneye akan dereler ile Mardin Eşiği Dağları'ndan kuzeye akan derelerin oluşturduğu Yukarı Dicle Havzası'nı kapsamaktadır.

Bölgede ilk arkeolojik araştırmalar 1991 yılında "Dicle-Fırat Araştırma Projesi" çerçevesinde yürütülen yüzey araştırmaları[1] ile Üçtepe'de yürütülen kazılardan oluşmaktadır[2]. Diyarbakır'ın 40km güneydoğusunda, Dicle Vadisi'nin doğuya doğru dönüş yaptığı kesimde nehre birleşen Göksu Vadisi'nin kenarında yer alan tepenin doğu etek kesiminde yer alan XII açmasında 5,00x6,40m boyutlarda

1 Algaze v.d. 1991, 213.

2 Özfırat 2006, 5-16, Lev. XIV-XV.

bir alanda tespit edilen mimari unsurlar 13-12. yapı katlarına aittir. Tabanına iki depolama küpü yerleştirilmiş bir mekânın küçük bir bölümü ile temsil edilen 12A tabakası ile küçük tabanlarla belirlenen 13. tabaka MÖ 3. binyılın son yüzyıllarına tarihlenmiştir.

Bölge arkeolojisi Ilısu Barajı ve HES projesinden etkilenen alanda yapılan kazı ve yüzey araştırmaları ile daha geniş kapsamlı araştırılmıştır (fig. 1). Bölgede Erken Tunç Çağı II yerleşimlerinin terk edilmesinin ardından 100-300 yıllık bir boşluk tespit edilmiştir[3]. Bu boşluktan sonra bölgede tekrar küçük kırsal yerleşim birimleri kurulmuştur. Batman Çayı'nın Dicle Nehri'ne kavuştuğu noktanın güney kıyısına kurulan Hirbemerdon IIIA yerleşimine ait yapılar, tepe üzerine basamaklı AC açmasında Orta Tunç Çağı yapı kompleksi ve dış kentteki B alanında ritüel platformlar inşa edilirken tesviye edilmiştir[4]. Dicle Nehri'nin güneyindeki geniş dolgu ovasına hâkim konumdaki Ziyarettepe'nin doğu yamacına açılan basamaklı açmanın (Operation E) 6. basamağında[5] ve Şeyhan Çayı kenarında yer alan Kavuşan Höyük'ün IX. tabakasında çağdaş yerleşimler kurulmuştur[6].

Dicle Nehri'ne kuzeyden kavuşan Salat Çayı'nın sol kıyısında, Dicle Nehri'nin 2 km kuzeyinde yer alan Salat Tepe Halaf-Ubeyd geçiş evresinden Erken Tunç Çağı II sonlarına kadar kesintisiz iskân edilmiş (Dönem IA-D), yaklaşık 150-300 yıl terk edilmesinin ardından Geç Akkad Dönemi'nden Mitanni Dönemi sonuna kadar tekrar kesintisiz iskân edilmiştir[7]. Salat Tepe IIA Dönemi'nin en erken mimari tabakası olan tabaka 6 deniz seviyesinden ortalama 580,00-570,00m yüksekteki tepe üzerine kurulmuştur. Yerleşim, ortalama 530,00m yükseklikteki ovadan ortalama 40m yükseklikteki konumu ile dip suyu yüksek tarım alanlarına hâkimdir. Yapılar Salat Tepe'nin terk edildiği süre boyunca biriken 0,60-0,70m kalınlıktaki küllü dolgu üzerine inşa edilmiştir. Yerleşim alanının sadece 400 metrekarelik güneybatı bölümü kazılmıştır. Bu alanın güney kesiminde yer alan iki kerpiç teras (K12 ve K11 açmaları), Salat Çayı Vadisi'ne ve çevresindeki dip suyu yüksek tarım alanına hâkim konumdadır. Kazılan alanın doğu yarısında (K-L 12 açmaları) birer mekândan oluşan üç küçük konut, batı yarısında (K-L 11 açmaları) diğer yapılardan mimari özen, boyut ve plan açısından farklılık gösteren taş temelli kalın kerpiç duvarlı, çok odalı bir yapı açığa çıkmıştır[8] (fig. 2-4).

---

3 Ökse 2012; Ökse – Laneri 2014.

4 Laneri v.d. 2006, 154, 157, 161-162; Laneri 2014, 343-344.

5 Matney v.d. 2003, 178-179.

6 Kozbe 2013, 336, 348-349.

7 Ökse 2012, Dönem IIA-C.

8 Ökse 2012, Tab. 2.

K 12 Terası

K 12 açmasının güney yarısında açığa çıkan terasın kerpiç özelliklerinin çeşitliliği ve aralarındaki ince kül izleri, teras dolgusunun zaman içerisinde yükseltildiğini göstermektedir. Dolgunun doğu bölümünde kırmızı, bej ve gri kerpiçlerin karışık kullanılmış olmasına karşın, batı bölümde farklı renkte kerpiçler yatay sıralar halinde, aralarına balçık dolgular konularak yerleştirilmiştir. Üst tabakaların altından çıkan beyazlaşmış saz izleri, döşeme yüzeyinin birkaç sıra kerpiç döşendikten sonra aralarına sazlar konularak düzleştirildiğini ve üzerine tekrar kerpiç döşendiğini göstermiştir. Kerpiç teras, deniz seviyesinden yaklaşık 548,75-548,62 m yükseltidedir ve güneyindeki duvar yamaç eğimine uydurularak düz bir teras alanı elde edilmiştir. J 12 açmasının kuzey profilinde görülen kerpiç tabakalaşması, teras dolgusunun Dönem ID yıkıntısı içerisine yerleştirildiğini göstermektedir (fig. 5/1). Teras üzerinde saptanan dört çukur, farklı boyutlarda ve farklı derinliklerde olup, belirli bir düzen göstermemektedir (fig. 5/2). Çapları 11-12, 12-13, 16 ve 27cm olarak ölçülen çukurların en geniş olanı 15 cm derinliktedir. Bu çukurların düzensiz dağılımı, bir çardağa ait direk yuvaları olamayacağını, büyük olasılıkla kapların yerleştirilmesi için kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Teras ile bağlantılı görünen tek mekânlı yapı taş temelsiz yerleştirilen, standart ölçülerde (35x35 cm) kesilmiş bej renkli kerpiçlerle inşa edilmiştir.

K 11 Terası

K 11 açmasının güney yarısında tespit edilen kerpiç teras diğerinden ortalama 1.00m daha derindedir. Yangın enkazı ile kaplı teras yüzeyinde kuzeye doğru devrilmiş bir kerpiç duvar açığa çıkmıştır. Yanık taban üzerinde 548,03-547,95m yükseltiler arasında belirlenen, ortalama 8cm kalınlıktaki küllü tabaka üzerine yıkılmış bej renkli kerpiç molozu, güneye doğru devrilmiş diğer duvarlara aittir. Terasın bej ve gri renkli kerpiçleri 30x30cm boyutlarda kesilmiş olup, diğer terasta olduğu gibi, balçık dolgular ile takviye edilmiş ve aralarına birkaç sırada bir sazlar serilmiştir. Teras döşemesinin doğu bölümünde (K11/067/T) 548.10m yükseltide, yaklaşık 1,50m genişlikteki bir alanın iki yanında, kuzey-güney doğrultusunda uzanan 20 cm genişlikte çakıllı hatlar açığa çıkmıştır (fig. 4). Terasın çakıl hatları ile sınırlanan bu bölümünün kuzeyindeki yapının giriş kapısı ile aynı hizada olması, yapının ana girişinin teras üzerinde çakıl dizileri ile işaretlendiğini göstermektedir. Terasın bu yolun batısında kalan bölümü (K11/068/T) kerpiç döşeme ile çakıl taşları ve seramik parçaları ile karışık balçık dolgulardan oluşmaktadır.

Sokaklar

Yapının üç tarafında, yapıyı diğerlerinden ayıran ince çakıl döşeli sokaklar ortalama 1,30m genişliktedir. Yapının güney duvarı boyunca uzanan sokağın (K11/061/T) ortalama 10x10 cm boyutlarında çakıl taşlarından oluşan çakıl döşemesi, 20x20cm boyutlarında bir sıra taş dizisi ile güneyden sınırlandırılmıştır. Sokak ile yapı duvarı arasında yer alan, 0.40m genişlikte ve 0,30m derinlikteki kanalın batıya doğru 42cm alçalması (yükselti doğuda 547,90m, batıda 547,48m), kanalın atık suyu ya da yağmur suyunu tahliye etmede kullanılmış olabileceğini göstermektedir. Yapının güney duvarının (K11/045/D), giriş kapısının batı tarafına rastlayan dış yüzüne balçık sıvalı kerpiç seki (K11/065/D) eklenmiştir. Yaklaşık 0,40 m genişlikte, 3,00m uzunlukta ve 0,30 m yükseklikteki (547,84m yükseltide) seki, çakıl taşlarından oluşturulan temel üzerine inşa edilmiştir.

Yapının doğu duvarı boyunca uzanan sokak (L11/128/M) da diğeri gibi küçük çakıllarla döşenmiştir (fig. 6). Kuzeyde 547,94m, güneyde 548,11m yükseltilerde yer alan sokak güneye doğru eğimlidir. Yapının doğu duvarının dış yüzünün güney bölümüne eklenmiş balçık sıvalı kerpiç seki yaklaşık 0,40 m genişlikte, 0,30 m yükseklikte ve 1,40 m uzunluktadır ve çakıl taşlarından oluşturulan temel üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzey duvarı boyunca uzanan sokağın (L11/130/M) tabanı amorf seramik ve ince çakıl döşelidir. Ortalama 548,00-547,49m yükseltide yer alan sokak doğuya doğru devam etmektedir.

Yapının Giriş Odası

Yapıya giriş, güney teras üzerinde çakıl taşları ile sınırlanan yolun karşısındaki, 0,60m genişlikte bir kapı ile sağlanmaktadır (fig. 7). Bu kapıdan ulaşılan Giriş Odasının (K11/049/M) duvarları iri kireçtaşı bloklardan oluşan temel üzerine 38x38cm boyutlarda kesilmiş sarı ve gri renkli kerpiçlerle örülmüştür. Oda 6,06 metrekare (1,90x3,19 m) alan kaplamaktadır ve ortalama 548,00m yükseltideki tabanı yaklaşık 15x15cm boyutlarda iri dere taşları ile döşenmiştir. Döşeme üzerine küllü toprak yığılmıştır. Girişin karşısındaki Büyük Odanın (L11/125/M) da benzeri boyutlarda taşlarla döşenmiş tabanı ile K11/049/M kodlu odanın tabanı aynı yüksekliktedir (yükselti 547,01 m). Tabanın güneydoğu köşesinde bulunan iki söve taşı arasındaki 20cm yükselti farkı, taban döşemesiyle bütünleşmiş söve taşının yapının erken evresinde kullanıldığını, geç evrede kapı pervazına yeni bir bir söve taşı yerleştirildiğini göstermektedir.

Kerpiç Tabanlı Oda

Yapının giriş odasının doğu duvarı, ortalama 38x38cm boyutlarda sarı ve gri renkli kerpiçlerle örülmüştür. Bu duvarın doğusundaki odanın (K11/041/M) tabanı üzerine yığılmış külle karışık yumuşak toprakta çok sayıda kırık kap parçası

bulunmaktadır (K11/0064/S) (fig. 8). Odanın kuzey bölümü çukurlarla bozulmuş olmakla birlikte, duvarların kuzeyindeki duvara kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Buna göre mekân 2,00m eninde ve yaklaşık 4,00m uzunlukta olup, 8,00 metrekare iç alana sahiptir. Odanın güney kesiminde 548,07m yükseltide saptanan tabanı, duvarlarda kullanılan kerpiçlerle aynı boyutta kesilmiş bej renkli kerpiçlerle döşenmiş, üzeri 2cm kalınlıkta beyaz kireç sıva ile kaplanmıştır. Sıvalı bölümü kuzeyden 1,06m kalınlıkta kırmızı renkli balçık dolgu sınırlamaktadır. Sıvalı tabanın ortasında bulunan 35cm çapında ve 15cm derinlikteki çukur (K11/047/Ç) balçıkla sıvanmıştır.

Güney Depolar

Giriş odasının batısında depo bölmeleri yer almaktadır. Giriş odasından iri kireçtaşı eşik atlanarak geçilen koridorda iri kaba taşlarla inşa edilmiş yedi basamaklı bir merdiven bulunmaktadır (fig. 9). Merdiven giriş Odasından Batı Depo odasına kadar yaklaşık 80 cm yükselti farkı ile inşa edilmiştir (547,82-547,02m). Bu geçit yapının erken evresinde Büyük Odaya (L11/125/M) güneyden girişi sağlayan kapıya ulaşımı da sağlamakla birlikte, bu kapının kurbanlarla kapatılarak nişe dönüştürülmesinden sonra sadece depo birimlerine giriş sağlamış görünmektedir.

Giriş Odasının batısındaki kapıdan geçilerek iki küçük ve bir büyük depo birimine ulaşılmaktadır. Doğudaki birim (K11/046/M) 2,44x1,90m boyutları ile 4,63 metrekare iç alana sahiptir. Bu birimin Giriş Odası ile ortak iri kireçtaşı temelleri bulunduğundan, yapının erken evresinde inşa edilmiş olmalıdır. Mekân dolgusunda yoğun hayvan kemikleri ve kap parçaları toplanmıştır (K11/0067/S, K11/0068/S). Bu birim geç evrede 38x20 cm boyutlarında tek sıra kerpiçten oluşan bir duvar ile ikiye bölünmüş (K11/053/D), güney bölümü (K11/054/M) Giriş Odasına bir kapı ile bağlanmış, tabanı üzerine hasır serilmiştir (yükselti 547,53m).

Bu birimin batısındaki, 0,63 m genişlikteki bölmenin (K11/052/M) uzunluğu, güney ucunun bir çukurla tahrip edilmesi nedeniyle belirlenememiş, korunan uzunluğu 2,87m olarak ölçülmüştür. Buna göre bu birimin iç kullanım alanı en fazla 1,80 metrekare olabilecektir. Bu dar bölmenin kuzey yarısında taban üzerine yığılmış yoğun kap parçaları (K11/0067/S), orta kesiminde 547.61m yükseltide hasır serili tabanı açığa çıkmıştır. Bu birimin batı duvarı ile batıdaki birimin doğu duvarı birbirine yapışık inşa edilmiştir. Duvarlar 38x20 cm boyutlarında, yan yana 3 sıra halinde kırmızı ve gri renkli kerpiçlerle örülmüş olup, arasındaki balçık dolgunun birbirinden 4-5cm kadar ayrılması, batıdaki birimin tepenin yamacında bulunması nedeniyle kaymasından kaynaklanmış olmalıdır. Yapının diğer duvarlarındaki deformasyon ve devrilmeler göz önüne alındığında, bu kaymaya bir yer sarsıntısının neden olduğu anlaşılmaktadır.

Güney depo birimlerinin en batıda olanı diğerlerinden büyüktür (K11/066/M). İç boyutları 3,72x1,06m olan Batı Birimin dolgusunda yoğun kül ve yanmış kap parçaları (K11/0078/S, K11/0080/S) ele geçmesi ve duvarlarında belirlenen islenme, bu birimde yangının çok şiddetli olduğunu göstermektedir (fig. 10). Batı Depo odasına girişi sağlayan 0,53m genişlikteki kapı, odanın batı duvarının güney kesiminde yer almaktadır. Kapıdan girildiğinde güney duvar boyunca uzanan, yaklaşık 1,00m yükseklikte bir kil sekiye bağlantılı beş kil basamaklı merdivenle 546,95-546,93m yükseltideki tabana inilmektedir. Taban 20x20cm boyutlarında dere taşları ile döşenmiş, bunların üzerine balçık sıvandıktan sonra hasır serilmiştir (fig. 11). Odanın doğu duvarının kuzey yarısında bulunan kapı 1,00m genişliktedir ve dolgusunda yoğun kırık kap parçaları toplanmıştır (K11/0081/S). Odadan bakıldığında çift pervazlı olan kapının kuzey cephesi tek pervazlıdır.

Kuzey Depo

Yapının Kuzey Depo odası (L11/123/M), güneydeki depo ile ortak duvarlıdır. Duvarlar 38x34 cm boyutlarında yan yana yerleştirilmiş iki sıra kırmızı ve bej kerpiçle örülmüştür. Odanın küllü yumuşak topraktan oluşan dolgusunda 547,81m yükseltide yoğun tohum ve kap parçaları ele geçmiştir (L11/0231/S) (fig. 12). Odanın tabanı 546,60m yükseltidedir ve iri dere taşları ile döşelidir. Doğu duvarı ortasında yer alan kemerli kapı, ikinci mekâna açılmaktadır. Kemerin iç yüzeylerindeki sıvalar yangının etkisiyle islenmiştir (fig. 13/2).

Sekili Oda

Kuzey depo odasından kemeri kapı ile geçilen ikinci oda (L11/135/M) 1,59x3,40m boyutları ile 5,40 metrekare kullanım alanına sahiptir. Bu odanın batı ve güney duvarına, yaklaşık 0,30m yükseklikte (yükselti 547,40m) ve 0,53m genişlikte, kırmızı sarı kumlu blok kerpiçlerle sekiler inşa edilmiştir. Odanın tabanı, çapları 10-15cm arasında değişen dere taşları ile döşenmiş olup, sekilere temel oluşturan iri taşlar 546,91-547,12m yükseltiler arasında bulunmaktadır. Sekilerin üst ve ön yüzleri temel taşlarını da kapatacak şekilde çamurla sıvanmıştır. Odanın batı duvarındaki sekinin doğu ucunda 0,32m kalınlıktaki bir bölümün dört yanının yaklaşık 2-3cm kalınlıkta çamur ile sıvanması, bu bölmenin diğerlerinden farklı bir işlevi olabileceği izlenimini bırakmıştır (fig. 13/3). Yapının erken evresinde odanın dar kuzey duvarında bulunan çift pervazlı kapı 0,63m genişliktedir. Eşik taşı ve sövesi bulunan kapı geç evrede büyükbaş bir hayvana ait parçalar yerleştirildikten sonra kerpiç ile doldurulmuştur (fig. 13/1). Odanın doğu duvarı ortasında yer alan çift pervazlı bir diğer kapı, kuzey kanadın üçüncü ve en geniş odasına açılmaktadır (fig. 13/2). Sekili Odanın tabanı üzerindeki küllü toprak dolguda yoğun kap parçaları toplanmış (L11/0246/S, L11/0249/S), kuzey kesiminde büyükbaş hayvana ait boynuz ele geçmiştir (fig. 14). Buluntular arasında

bir minyatür kap (L11/0249/S/01) ile pişmiş topraktan üretilmiş bir araba modeli (L11/0246/P/01) ele geçmiştir.

Büyük Oda

Yapının en büyük odası kuzeydoğu bölümüne inşa edilmiştir (L11/125/M) (fig. 15/1). Duvarları 0,70-0,85m yükseklikte, çok iri kireçtaşı kayaların iki sıra halinde üst üste bindirilmesiyle inşa edilen temellerin üzerine 38x38 cm boyutlarında, yan yana iki sıra döşenen kırmızı ve gri kerpiçle örülmüştür. Büyük Oda 4,25x2,66 m boyutlarda olup, 11,30 metrekare iç kullanım alanına sahiptir. Odanın balçık tabanının, Sekili Odadan geçişi sağlayan kapının bulunduğu bölümü iri dere taşları ile döşenmiştir. Tabanın bu kesiminde 547,09 m yükseltide beyaz sıva izleri ve kapıya ait söve taşı açığa çıkmıştır. Söve taşının taban dolgusunun üst kesimlerinde bulunması, kapının geç evrede açılmış olabileceğini göstermektedir. Bu kapı, her iki odanın kapıları kurbanlar sunularak kapatıldıktan sonra açılmış görünmektedir. Güney duvarın batı ucunda yer alan çift pervazlı kapı da sekili odanın kuzeye açılan kapısı gibi erken evrede inşa edilmiş, geç evrede büyükbaş bir hayvana ait parçalar yerleştirildikten sonra kerpiç ile doldurularak nişe dönüştürülmüştür (fig. 15/2). Kemikler eşik taşı olarak yerleştirilen 547,30m yükseltideki iri kireçtaşı levhanın yaklaşık 0,20m üzerine, iki yanındaki sıvalı pervazlara değecek şekilde yerleştirilmiş, uçları nişin sıvasız arka duvarının altına girmiştir. Buna göre sığır parçaları kapıya yerleştirildikten sonra arkasına duvar örülerek niş haline getirilmiş olmalıdır.

Beyaz sıvalı taban üzerindeki yaklaşık 0,30m kalınlıktaki (547,38-547,09m) küllü dolguda yoğun kap parçası ile taş kap, pişmiş toprak figürin, taş ağırlık, kemik iğne gibi az sayıda küçük buluntu toplanmıştır (L11/0227/S). Niş dolgusunda kap parçaları (L11/0250/S, L11/0252/S) ile 547,59m yükseltide alt bölümü korunmuş bir insan figürini parçası ele geçmiştir (L11/0250/P/01) (Fig. 15/3-4). Figürin kaidesinin altı içbükey biçimlendirilmiştir.

Yapının Yıkılışı

Yapının pek çok duvarında deformasyon, eğilmeler ve çatlamalar, duvarların iç ve dış yüzeylerindeki sıvalarda ve kapı pervazlarında koyu islenme belirlenmiştir. Yapının güneyindeki terasın üzeri 20-30 cm kalınlıkta koyu isli kül ile kaplanmıştır. Yapının teras üzerine devrilen batı duvarı da kalın siyah kül tabakası ile kaplanmıştır. Odalarının tabanları üzerindeki 20-30 cm kalınlıktaki koyu kül tabakası içerisinde hayvan kemikleri, öğütme taşları ve çok sayıda kırılmış pişmiş toprak kaba ait parçalar yığılmıştır (fig. 8/1. 10/1. 12/1. 14/1). Gerek duvarlardaki deformasyon ve devrilmeler, gerekse yoğun islenme ve küllü dolgular yapının bir deprem sonrasında şiddetli yangın geçirdiğine işaret eder niteliktedir. Yapı

enkazının üzerine inşa edilen 5. tabaka yapısının duvarları altına gömülmüş halde bulunan domuz yavrusu, geyik ve sığır parçaları, yeni yapı inşa edilirken eski yapının enkazının "kapatılması" ve bunun geçirdiği felaketten arınması için uygulanan temel ritüelleri olarak değerlendirilmektedir[9]. Deprem ve ardından çıkan yangınların yol açtığı tahribat ve ritüel uygulamaları, aralarında ortalama 100-150 yıllık süreler bulunan dört yapı katında saptanmıştır[10]. Bu yıkımlara neden olan depremlerin Salat Tepe'nin 75 km kuzeyinden geçen Bitlis Bindirme kuşağının hareketlerinden kaynaklanması mümkün olmakla birlikte, bölgenin karstik yapısına bağlı olarak yer altı sularının aşındırması ile oyulan yer altı mağaralarının çökmeleri de bu tahribata yol açabilecektir. Salat Tepe'nin kuzeyindeki geniş tarım alanlarında çok sayıda obruk gölünün varlığı (fig. 1), bu kanıyı güçlendirmektedir.

İşlev Analizi

Girişin doğusundaki Sıvalı Odanın tabanı büyük olasılıkla kerpiç döşemenin nemlenmesine karşı sıvanmış olmalıdır. Tabana yerleştirilen bir sıvalı çukur, buraya bir kap yerleştirildiğini düşündürmektedir. Oda tabanı üzerinde de çok sayıda kap ele geçmiştir. Bu alanın banyo olarak kullanılma olasılığı, atık su sistemi bulunmaması nedeniyle desteklenememektedir. Yapının ritüel uygulamalar için kullanılmış olabileceği düşünüldüğünde, buraya bir libasyon sunağının yerleştirilmiş olabileceği akla gelmektedir. Güney Depolar ile Kuzey Depo odasının çok küçük boyutları ile her birisinin tabanları üzerinde bulunan çok sayıda kırık kap, buraların depo odaları olarak nitelenmesinde ölçüt alınmıştır.

Yapının üç odalı kuzey kanadının Sekili Odasının batı ve güney duvarlarına eklenmiş kil sekilerin kullanım amaçları analiz edildiğinde, sekiler dışında kalan alanın çok küçük olması ve herhangi bir ocak bulunmaması nedeniyle, mutfak gibi evsel bir işlevi olması gerçekçi görünmemektedir. Güney duvardaki sekinin doğu ucunda belirlenen küçük sıvalı bölmenin sıvı depolamada kullanılmış olabileceği akla gelmektedir. Oda tabanı üzerine devrilmiş çok sayıda kırılmış kabın varlığı, sekiler üzerinde bu kapların dizilmiş olabileceğini, dolayısı ile bir depo mahiyetinde kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. Sekilerin işlik olarak kullanılma olasılığı, burada farklı küçük buluntuların ele geçmemiş olmasından dolayı, gerçekçi görünmemektedir. Seki üzerinde sıvalı bir alanın bulunması, burada sıvı ile ilgili bir işlem ya da depolama yapılmış olabileceğini çağrıştırmakta,

---

9 Ökse 2015.

10 Ökse – Görmüş – Atay 2009; Ökse v.d. 2010; Ökse 2014, 56, Res. 18; Ökse Baskıda. Akkad Dönemi yapısının üzerine, kalibre edilmiş radyokarbon tarihlerine göre MÖ 2150-2050 yıllarında kullanılan 5. Tabakada (Yoneda 2012), bunu izleyen 4. tabakada ve tepe üzerinin tesviye edilmesinin ardından inşa edilen ve kalibre edilmiş radyokarbon tarihlerine göre MÖ 17. yüzyıl başından 16. yüzyıl ortalarına kadar (Ökse – Görmüş 2006, 188: iki örnekte Kal. MÖ 1690-1520 ve üçüncü örnekte Kal. MÖ 1740-1610) kullanılmış olan 2. tabaka yapı kompleksinde de deprem ve yangın tahribatı tespit edilmiştir.

bir olasılıkla peynir gibi yiyecek maddelerinin saklandığı bir alanın söz konusu olabileceğini de düşündürmektedir. Oda taban dolgusunda ele geçen bir minyatür kap ile bir araba modeli ise burada evsel bir depolama alanından çok ritüel amaçlı bir depolamanın yapılmış olabileceğini, hatta sekilerin sunak masaları gibi kullanılmış olabileceğini de akla getirmektedir. Odanın kuzey kapısının geç evrede ritüellerle kapatılışının ardından bir niş görünümü alması da bu olasılığı güçlendirmektedir. Sekili Odadan bir kapı ile geçilen Büyük Odanın güneye açılan kapısı da ritüellerle kapatılarak çift pervazlı bir nişe dönüştürülmüş, dolgusunda insan ve hayvan figürini bulunmuştur. Bu bulguların yanı sıra odada evsel kullanımı çağrıştıracak başka bulguların olmayışı, bu mekanın konuttan çok ritüel amaçlı kullanılmış olabileceğini düşündürmektedir. K 11 Terası üzerindeki, çakıl taşları ile sınırlanmış teras yolunu ile güney duvarındaki kil seki de çeşitli Mezopotamya tapınaklarında olduğu gibi, yapıya girilmeden sunuların bırakıldığı sunakları akla getirmektedir.

Salat Tepe yapısının tek odalı konutlardan oluşan diğer yapılardan mimari özen, boyut ve plan açısından farklılık göstermesi ve teraslarla ilişkili olması, temelleri için çok iri kireçtaşı kayaların yaklaşık 25 metre yükseklikteki tepe üzerine taşınmış olması, bu yapıya özel bir önem verildiğini göstermektedir (fig. 16). Yapının çok odalı oluşu ve 8,51x10,63m dış boyutları ile 90,46 metrekare alan kaplaması, tek odalı diğer yapıların iri dere taşları ile inşa edilmiş temellerine ve yaklaşık 9,00-16,00 metrekare arasında değişen iç kullanım alanlarına tezat oluşturmaktadır. Kapıların çift ya da üç pervazlı oluşu, yapıyı ince çakıl döşeli dar sokakların çevrelemesi, kapıların kurbanlar konularak nişlere dönüştürülmesi de diğer yapılarda görülmemiştir. Yapının planının tapınak şablonuna uymamasına karşın, konut mimarisinden farklılığı belirgindir. Yukarı Habur Havzası'nda Tell Beydar'da açığa çıkan ve MÖ 2400'lere tarihlenen D Tapınağı[11], çift ve üç pervazlı kapıları, nişleri ve sunak olarak kullanılan sekileri ile Salat Tepe yapısına benzerlik göstermektedir.

Tarihlendirme

Salat Tepe IIA Dönemi'nin 5. tabakasına ait bir yapının tabanından alınan radyokarbon tarihleri, MÖ 2150-2050 yıllarını vermiştir[12]. Bu tarih 6. tabaka için bir *terminus ante quem* oluşturmaktadır. Mimarideki ve seramik koleksiyonlarındaki devamlılık, bu tabakaya ait yapıların, altındaki 6. tabaka yapısının bir deprem ve yangınla tahrip olmasının ardından, vakit geçirmeden inşa edildiğini

---

11 Pfälzner 2011, 182. Bu yapı Erken Cezire 3b evresinde kullanılmış, Akkad Döneminde konuta dönüştürülmüştür.

12 Yoneda 2012, Tablo 4.

göstermektedir[13]. Buna göre 6. tabaka yapıları MÖ 2150 öncesinde inşa edilmiş olmalıdır. Hirbemerdon Yukarı Kent'te AB Basamaklı Açmasında, üzerinde sadece Koyu Ağızlı Portakal Rengi Çanak parçaları bulunan IIIA evresine ait bir tabandan alınan radyokarbon tarihi[14] ile bunun üzerine kurulan Orta Tunç Çağı tabakasından alınan en erken radyokarbon tarihi bu tabakayı Akkad Dönemi sonuna ve sonrasına tarihlemektedir (MÖ 2210-2010)[15]. Kavuşan Höyük'ün F13 açmasında açığa çıkan Yapı VII[16] ile Ziyarettepe E alanında 6. basamak tabanı[17] da seramik buluntuya göre MÖ 3. binyılın son çeyreğine tarihlenmiştir. Bu tarihler Akkad kralı Naramsin'in MÖ 23. yüzyılda Yukarı Dicle Havzası'nı fethetmesinden[18] itibaren yaklaşık bir yüzyıl süren Akkad egemenliğine ve sonrasına rastlayan Erken Cezire 4 (MÖ 2340-2150) evresi ile çağdaştır[19] (fig. 17).

Salat Tepe IIA: 6. tabaka yapısında ele geçen pişmiş toprak kapların[20] büyük bölümü Kuzey Mezopotamya'da yaygın kullanılan standart kaplardan (*Plain Simple Ware*) oluşmaktadır. Standart Seramiğin ağız kenarı dışına uygulanan yivler, gövde üzerine tarak, kazıma, baskı ve kabartma teknikleri ile uygulanan bezemeler, Yukarı Habur Havzası'nda Erken Cezire 4-5 evrelerinde spiral perdahlı kaplar ve "*smeared wash ware*" ile bir arada bulunan kaplarda da gözlenmiştir[21]. Portakal Rengi kaplar (*Orange Ware*), Tarak Bezemeli Boya Astarlı kaplar (*Combed wash ware*) ve Gri Perdahlı seramik Yukarı Habur Havzası'nda Erken Cezire 4a-5, Yukarı Dicle Havzası'nda Erken Dicle 7-9 evreleri boyunca

---

13 Ökse 2016. Bu tabakaların duvarları alttakini traş ederek üzerine yerleştirilen dere taşlarından oluşan temeller üzerine kerpiç ile inşa edilmiştir. Alttaki yapının planı kısmen değiştirilmiş olmakla birlikte, yapıların konut karakterleri ve boyutlarında değişiklik belirlenememiştir.

14 Laneri 2014, 343-344: MÖ 2210.

15 Laneri v.d. 2006, 165; Laneri – Valentini – D'Agostino 2007: 84; Laneri 2013, 240, şek. 4: MÖ 2014/2010.

16 Kozbe 2013, 348-349.

17 Matney v.d. 2003, 178-179.

18 Matthews 1997; Akkermans – Schwartz 2003, 278; Lebeau 2011, 374-377; Ökse 2011, 280; Selover 2015, 98-102.

19 Koliński 2007, 345, Tab. II; Lebeau 2000, Table II; Lebeau 2011, 376; Ökse 2012, Tab. 1. Bu kronolojik çerçeve, ARCANE Projesi "Associated Regional Chronologies of the Ancient Near East and Eastern Mediterranean" kapsamında oluşturulan, MÖ 3. bin Önasya ve Doğu Akdeniz bölgesel kronolojilerinin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkan yeni kronolojiye göre Dicle Nehri'nin Kuzey Irak ve Türkiye sınırları içerisindeki havzasının 6-8 evreleri ile eşzamanlıdır. Elektronik ortamda <http://www.arcane.uni-tuebingen.de/EA-EM-EL_phasing_v5-4-6.pdf> adresinden ulaşılabilen tabloda bu bölgesel kronolojik evreler Erken Mezopotamya IV Dönemi içerisinde yer almaktadır. Bunu izleyen Erken Mezopotamya V (Erken Cezire 5, Erken Dicle 9) Yeni Sumer (III. Ur) Dönemi ile eşzamanlı olup, Orta Tunç Çağına geçiş evresini de kapsamaktadır. Bu dönem Kuzey Suriye'de Erken Tunç Çağı IVA (MÖ 2400-2200) ile çağdaştır.

20 Ökse 2011.

21 Bianchi 2012a, 288-291; Kühne 1976, 73; Abay 1997, 97, 189; Engin 2007. Tell Chuera *Kleiner Antentempel* ve *Steinbau* 1-2 ile Tell Brak Sarayı 6. Tabaka.

kullanılmıştır[22]. Erken Cezire 4b ve Erken Dicle 8 evrelerinde tarak ve kazıma ile parmak baskılı kabartma şeritlerden oluşan bezeme kullanılmış, bu evrenin sonlarında ağız kenarının altındaki bölümü kabartma şeritler veya çoklu yivlerle bezeli geniş ağızlı çömlekler ortaya çıkmıştır.

Yukarı Dicle Havzası'nda Orta Tunç Çağında standartlaşan Kırmızı-Kahverengi Boya Astarlı Kaplar (*Red-Brown Wash Ware*) bu tabakalarda daha kaba, kısmen el yapımı ve yüzeyleri perdahlanmış örneklerle temsil edilmişlerdir. Kaplar genellikle ağız kenarı dışında bir yiv bulunan küresel gövdeli çanak ve çömleklerle dışa çekik ve dıştan kalınlaştırılmış ağız kenarlı, kısa silindirik boyunlu çömleklerden oluşmaktadır[23]. Bunlar Salat Tepe IIA[24], Üçtepe 12-13[25], Kavuşan Höyük'te Erken-Orta Tunç Çağı geçişine tarihlenen VIII ile Erken Tunç Çağı IV evresine yerleştirilen IX tabakalarında[26] ve Hirbemerdon IIIA evresinde[27] Metalik Seramik, Koyu Ağızlı Portakal Rengi Çanaklar, Gri Perdahlı seramik ve üçgen tutamaklı Pişirme Kapları ile birarada bulunmuştur. Benzeri kap biçimleri Yukarı Habur Havzası'nda Geç Akkad Dönemi'ne rastlayan Erken Cezire 4 (MÖ 2300-2150) evresine tarihlenen yerleşim yerlerinde belirlenmiştir[28].

Konik bardaklar ile kısa boyunlu, dışa çekik ağızlı, küresel gövdeli çömlek biçimleri, çan ayaklı çanak ve çömleklerle temsil edilen Kuzey Mezopotamya Metalik Seramiğinin yayılım alanı Orta Fırat Havzası'nın kuzey bölümü, Balih ve Habur havzaları ile Yukarı Dicle Havzası'nı kapsamaktadır[29]. Yukarı Habur Havzası'nda Erken Cezire 3 (Erken Mezopotamya 3-4) evresinde yoğun üretilen bu grup Erken Cezire 4b evresine yerleştirilen Tell Leilan IIb, Tell Chuera IE ve Tell Brak Naramsin Sarayında ele geçmiştir[30]. Metalik Seramik Erken Cezire 4 (Erken Mezopotamya 5) evresinde azalmıştır. Bu grup Yukarı Dicle Havzası'nda Salat Tepe'nin[31] yanı sıra Ziyarettepe D Alanı[32], Üçtepe 13-12[33], Hirbemerdon IIIB[34] tabakalarında belgelenmiştir.

---

22 Sconzo – Bianchi 2014.

23 Kozbe 2013, 348-349; Laneri v.d. 2006, 161-162, fig. 8, 10; 2007: 81.

24 Ökse 2012, Res. 5: 3-4.

25 Özfırat 2006, 14, Pl. XIV-XV.

26 Kozbe 2010.

27 Laneri v.d. 2006, 161-162, fig. 8, 10; Laneri – Valentini – D'Agostino 2007, 81; Laneri v.d. 2008, 179.

28 Tell Brak M-N, SS, FS, ST 2-4 and CH, ER 6 (Oates – Oates – McDonald 2001, fig. 441), Tell Chuera ID-E, Tell Beydar IV, Tell Barri M ve Tell Leilan IIb tabakalarında ele geçmiştir (Rova 2011, 55, 64.

29 Falb – Porter – Pruß 2014, 171-181.

30 Pruss 2000, 196, 199, tab. 2-3; Lebeau 2000, 176-177, 188, Tab. V, IX; Bianchi 2012a, 262-275.

31 Ökse 2012, res. 4: 5.

32 Matney – Roaf – McGinnis 2002, 536.

33 Özfırat 2006, 13.

34 Laneri v.d. 2006, 157-58.

Koyu Ağızlı Portakal Rengi Çanaklar Yukarı Dicle Havzası'nda yaygın olarak ve tüm alt grupları ile temsil edilmiştir[35]. Hirbemerdon IIIA Erken Dicle 5-9, Üçtepe Erken Dicle 6-9, Kavuşan Höyük ve Salat Tepe Erken Dicle 7-9 evrelerine tarihlenmektedir. Arkeometrik araştırmalar bu kapların Yukarı Dicle Havzası'nda üretildiğini, Yukarı Habur Havzası'na ithal edildiğini ortaya koymuştur[36]. Bu kaplar Yukarı Dicle'de Erken Cezire 3a-3b ve Erken Dicle 5-6 evrelerine tarihlenen kontekstlerde görülmeye başlamakta, Erken Cezire 4-5 ile Erken Dicle 7-9 evrelerinde yoğunlaşmaktadır. Yukarı Habur Havzası'nda MÖ 3. binyılın son üçte birinde kullanılan[37] bu kaplar Yukarı Dicle Havzası'nda Üçtepe 13-12[38], Ziyarettepe E-6 basamağındaki taban üzerinde[39], Hirbemerdon IIIB[40], Kenantepe[41], Kavuşan Höyük IX[42], Salat Tepe IIA: 6-4[43] tabakalarını da kapsayacak şekilde, MÖ 2. binyılın ilk yüzyıllarına kadar kullanılmıştır[44].

Salat Tepe yapısının Büyük Odasının ritüellerle kapatılarak nişe dönüştürülen kapı dolgusunda ele geçen insan figürünün alt bölümünü oluşturan parça, Yukarı Habur Havzası'nda Tell Chuera ile Tell Mozan'da ele geçen ve Erken Cezire 4-5 evrelerine yerleştirilen figürin tipine göre tamamlanabilmektedir[45] (fig. 15/3). Odanın batı kesimindeki taban dolgusunda ele geçen dört ayaklı hayvan figürü (fig. 15/4) de Tell Brak ve Tell Beydar örneklerine göre Yukarı Habur Havzası'nda Erken Cezire 3-5 evrelerinde üretilmiş tiptedir[46]. Platformlu odanın taban dolgusunda ele geçen pişmiş toprak araba modeli (fig. 14/9) Tell Chuera'da ele geçen ve Erken Cezire 3-4 evrelerinde üretilmiş örneğin yakın benzeridir[47].

Sonuç

Yazılı kaynaklardan Akkad İmparatorluğu'nun kurucusu Sargon (MÖ 2350-2294) ile torunu Naramsin'in (MÖ 2270-2233) Toros Dağları'na kadar uzanan Kuzey Mezopotamya'yı topraklarına kattığı ve Anadolu içlerine kadar seferler

---

35 Bianchi – Özfırat 2014, 272-274.

36 Bianchi 2012a, 287-288; Bianchi 2012b, 160-161; Kibaroğlu 2008, 79-86.

37 Bu kaplar Tell Brak N (Oates – Oates – McDonald 2001, 161-163, fig. 401.271-75, 415.526) ile Tell Mozan'da keskin gövdeli Gri Perdahlı kaplar ile birlikte Akkad sonrasına tarihlenen kontekstlerde ele geçmiştir (Lebeau 2000, Tab. V; Laneri – Valentini – D'Agostino 2007, 78, 81.

38 Özfırat 2006, 15, 26, Pl. 38-39.

39 Matney v.d. 2003, 178-179; Matney – Rainville 2005, 22.

40 Laneri v.d. 2006, 157.

41 Parker – Swartz Dodd 2005, 80.

42 Kozbe 2010, 179-182, fig. 4; Kozbe – Köroğlu – Sağlamtemir 2004, fig. 19.

43 Ökse 2012, Resim 5:6, 6:3.

44 Bianchi 2012, 285, 288, fig. 345.

45 Pruß 2011, 248-249, Lev. 1: 6-7; Lebeau 2011, 376-378.

46 Pruß 2011, 250, Lev. 2: 7-8.

47 Pruß 2011, 252, Lev. 4: 3.

düzenlediği bilinmektedir[48]. Hitit kralı I. Ḫattušili'nin anlatımına göre Sargon'un geçtiği Aranzaḫ Nehri'nin Murat Su ya da Yukarı Dicle olabileceği öne sürülmüştür[49]. Yukarı Habur Havzası Sargon tarafından yağmalanmış ve nüfusu azalmıştır[50]. Naramsin Dönemi'nde (MÖ 2260-2223) Akkad İmparatorluğu Yukarı Habur Havzası'nda yeniden yerleşimler kurmuş ve nüfusu artırmış görünmektedir[51]. Erken Cezire 4b evresinde (MÖ 2275-2000) Tell Mozan (Tupkish Sarayı), Tell Leilan II (Akkad Sarayı) ve Tell Brak (Naramsin Sarayı) kentlerinde yazılı belgeler de bulunan yönetsel yapılar kurulmuş, Yukarı Habur ticaret yolu kontrol altına alınmıştır[52].

Diyarbakır'ın 25 km doğusunda yer alan Pir Hüseyin'de bulunarak İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne kazandırılan, diyorit taşına oyulmuş stel parçası[53], Naramsin'in MÖ 23. yüzyılda (MÖ 2254-2218) Yukarı Dicle Havzası'nı fethetmesi, Yukarı Habur veya Yukarı Dicle Havzası'nda yer aldığı öne sürülen Mardaman'ı tahrip etmesi[54] ve Dicle kaynaklarına kadar ulaşmasına ilişkin yazılı belgelerde kayıtlı bilgileri[55] desteklemektedir. Yazılı belgelere göre Šarkališarri (MÖ 2223-2198) de Dicle Nehri kaynağında yer alan Ḫaḫallaáš ile Fırat kaynağında yer alan Niuix'a ulaşmıştır[56]. Akkad krallarının MÖ 23. yüzyılda Yukarı Habur Havzası'nı imparatorluğa tahıl sağlamak için kullandığı[57] göz önüne alındığında, Yukarı Dicle Havzası'nın da aynı amaca yönelik olarak yeniden iskân ettirildiği düşünülmektedir. Buradaki yerleşimlerde Yukarı Habur Havzası'nda yaygın olan kapların varlığı, bölgeye güneyden nüfus aktarılmış olabileceğini düşündürmektedir. Kazılarda henüz bir bölgesel merkezi kent açığa çıkmamış olup, yaklaşık 19 hektarlık genişleme alanı ile Pir Hüseyin'deki yerleşim kent olarak tanımlanmaktadır[58]. N. Laneri Koyu Ağızlı Portakal

---

48 İplikçioğlu 1990, 50; Yiğit 2000, 21-23.

49 Westenholz 1998, 8; Güterbock 1969, 19.

50 Marro – Kuzucuoğlu 2007, map 1-4; Koliński 2007; Lebeau 2011, 374-375. Bu dönemde Tell Brak gibi pek çok yerleşim yeri tahrip edilmiş, Tell Beydar sarayları terk edilmiş, Tell Leilan dışında diğer yerleşimler önemini yitirmiş, Tell Chuera ve Tell Mozan'da tarım alanlarını işleyecek topluluklara "tahsis evleri" kurulmuştur.

51 Akkermans – Schwartz 2003, 278; Lebeau 2011, 375-376.

52 Lebeau 2011, 375-376. Tell Beydar'da "Yukarı Tapınak", Tell Chuera'da *Steinbau* VI, Tell Mozan'da Oval Tapınak III ve Tell Brak'ta FS ve SS komplekslerinde tapınaklar inşa edilmiş, Tell Beydar Tapınak D bu dönemde konuta dönüştürülmüştür. Tell Leilan'da Akkad Yapısı IIb3, Tell Mozan'da "Tupkish Sarayı ve Pusham Evi" ile Tell Brak'ta "TC ve FS alanları ve "Naramsin Sarayı"nda yazılı belgeler bulunmuştur.

53 Naab – Unger 1934, 39.

54 Westenholz 1998, 7, 10, dn. 6-9; Kessler 1980, 64.

55 Westenholz 1998, 11-12.

56 Westenholz 1998, 18.

57 Liverani 1993; Weiss 2010, 370-371.

58 Algaze 1999, 555.

Rengi Çanakların bölgede MÖ 3. binyılın ortalarından itibaren üretilmeye başladığını, bu kapların üretiminin Yukarı Dicle Havzası'nda malzemesi henüz tanımlanamamış olan Erken Tunç Çağı III evresine kadar geri gidebileceğini önermiştir[59]. Salat Tepe'de açığa çıkan yapının inşa tarihi kesin rakamlarla verilememekle birlikte, MÖ 2150 tarihinin *terminus ante quem* oluşturması ve bir kerpiç yapının ortalama 150 yıl kullanılabileceğinden hareket edilerek yapının MÖ 2300 yıllarında inşa edildiği öngörülebilecektir. Buna göre Salat Tepe 6. tabaka yapısı, Erken Tunç Çağı III evresinden sonra inşa edilmiştir ve N. Laneri'nin önerisini destekleyecek veri sunamamaktadır.

Yukarı Habur Havzası'nda Erken Cezire 4c evresinde (MÖ 2200-2150) yerleşim sayısı büyük ölçüde azalmış, buna karşın Tell Brak, Tell Beydar, Tell Mozan, Tell Arbid, Tell Barri ve Chagar Bazar'da yerel sülaleler yönetimi devralmıştır[60]. Yukarı Dicle Havzası'nda ise yerleşimler kesintisiz sürmüş, Salat Tepe'de 5. tabaka inşa edilmiştir. Bölgede bu dönemde görülen maddi kültürün Orta Tunç Çağı boyunca gösterdiği devamlılık, güneydekinin aksine, Akkad Dönemi sonrasında sosyopolitik bir değişim yaşanmadığını, yerel yöneticilerin kurumları devraldığını göstermektedir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

Abay 1997 — Abay, E., Die Keramik der Frühbronzezeit in Anatolien mit "syrischen Affinitäten", Münster.

Akkermans – Schwartz 2003 — Akkermans, P. M. M. G., G. M. Schwartz, The Archaeology of Syria From Complex Hunter-Gatherers to Early Urban Societies (ca. 10,000-300 BC),Cambridge.

Algaze 1999 — Algaze, G. "Trends in the Archaeological Development of the Upper Euphrates Basin of South-eastern Anatolia during the Late Chalcolithic and Early Bronze Ages". Archaeology of the Upper Syrian Euphrates. The Tishrin Dam Area (ed. G. Del Olmo Lete – J. L. Montero Fenollós), Barcelona, 535-572.

Algaze v.d. 1991 — Algaze, G. – R. Breuninger – C. Lightfoot – M. Rosenberg, "The Tigris-Euphrates Archaeological Reconnaissance Project: A Preliminary Report of the 1987-1990 Seasons", Anatolica 17, 175-240.

Bianchi 2012a — Bianchi, A., Comparative Studies on the Pottery of Sector AK of the Royal Building in Tell Mozan/Urkeš (Syria), Studien zur Urbanisierung Nordmesopotamiens D-2, Wiesbaden.

Bianchi 2012b — Bianchi, A., "A Diachronic Case? Comparing Pottery Types of the Northern Khabur Triangle and the Upper Tigris Region at the End of the Third Millennium BC", Looking North: The Socioeconomic Dynamics

59 Laneri 2014, 344.

60 Lebeau 2011, 376.

of Northern Mesopotamian and Anatolian Regions During the Late Third and Early Second Millennium BC (ed. N. Laneri – P. Pfalzner – S. Valentini), Wiesbaden, 155-162.

Bianchi – Özfırat 2014 Bianchi, A. – A. Özfırat, "Dark Rimmed Orange Bowl Ware", M. Lebeau (Ed.), Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean (ARCANE) Interregional Vol. I: Ceramics, Turnhout, 271-276.

Engin 2007 Engin, A., "The Carchemish region as a ceramic province in the Early Bronze Age: analysis of the ceramics from the Carchemish Dam focusing on the material of Gre Virike", Euphrates Valley Settlement. The Carchemish Sector in the Third Millennium BC (ed. E. Peltenburg), Levant Supplementary Series 5, Oxford, 267-285.

Falb – Porter – Pruß – 2014
Falb, C. – A. Porter – A. Pruß, "North-Mesopotamian Metallic Ware, Jezirah Stone Ware, North-Mesopotamian Grey Ware and Euphrates Banded Wares", Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean (ARCANE) Interregional Vol. I: Ceramics (ed. M. Lebeau), Turnhout, 171-199.

Güterbock 1969 Güterbock, H. H., "Ein Neues Bruchstück der Sargon-Erzählung ‹König der Schlacht›", Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft 101, 14-26.

İplikçioğlu 1990 İplikçioğlu, B., Eskiçağ Tarihinin Anahatları I. Marmara Üniversitesi Yayını 486, İstanbul.

Kessler 1980 Kessler, K., Untersuchungen zur historischen Topographie Nordmesopotamiens nach keischriftlichen Quellen des 1. Jahrtausends v. Chr. Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients 26, Wiesbaden.

Kibaroğlu 2008 Kibaroğlu, M., Petrographische und geochemische Untersuchungen an archaologischer Keramik aus Nordost-Syrien, Sudost-Anatolien, Ost-Anatolien und Ost-Georgien, unpublished PhD dissertation, University of Tübingen. <http://tobias-lib.ub.uni-tuebingen.de/volltexte/2008/3314/pdf/M_Kibaroglu_diss_08.pdf>

Koliński 2007 Koliński, R., "The Upper Khabur Region in the Second Part of the Third Millennium BC", Altorientalische Forschung 34/2, 342-369.

Kozbe 2010 Kozbe, G., "Kavuşan Höyük Kazısı 2008", KST 31/4, 173-197.

Kozbe 2013 Kozbe, G., "Diyarbakır/Kavuşan Höyük 2005-2008 Kazıları", Ilısu Barajı ve HES Projesi Arkeolojik Kazıları 2004-2008 Çalışmaları, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Diyarbakır, 335-381.

Kozbe – Köroğlu – Sağlamtemir 2004
Kozbe, G., K. Köroğlu, H. Sağlamtemir, "2001 Excavations at Kavuşan Höyük", Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilısu and Carchemish Dam Reservoirs, Activities in 2001 (ed. N. Tuna, J. Greenhalg, J.Velibeyoğlu), Ankara, 463-503.

Kühne 1976 Kühne, H., Die Keramik vom Tell Chuera und Ihre Beziehungen zu Funden aus Syrien-Palaestina, der Türkei und dem Iraq. Vorderasiatische Forschungen der Max Freiherr von Oppenheim-Stiftung 1, Berlin.

Laneri 2013 Laneri, N., "Hirbemerdon Tepe Arkeoloji Projesi 2003-2008", Ilısu Barajı ve HES Projesi Arkeolojik Kazıları 2004-2008 Çalışmaları, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Diyarbakır, 239-460.

Laneri 2014 Laneri, N., "Hirbemerdon Tepe 2003-2011: The Chronologıcal Sequence", P. Bieliński, M. Gawlikowski, R. Koliński, D. Ławecka, A. Sołtysiak, Z. Wygnańska (Eds.), Proceedings of the 8th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East 2, Wiesbaden, 341-352.

Laneri v.d. 2006 Laneri, N. – A. D'Agostino – M. Schwartz – S. Valentini – G. Pappalardo, "A preliminary report of the archaeological excavations at Hirbemerdon Tepe, southeastern Turkey, 2005", Anatolica 32, 153-188.

Laneri – Valentini – D'Agostino 2007
Laneri, N. – S. Valentini – A. D'Agostino, "Hirbemerdon Tepe: A Late Third to Mid Second Millennium BC Settlement of the Upper Tigris Valley", Anatolian Studies 57, 77-86.

Laneri v.d. 2008 Laneri, N. – M. Schwartz – J. Ur – S. Valentini – A. D'Agostino – R. Berthon – M. M. Halde, "The Hirbemerdon Tepe Archaeological Project 2006-2007. A Preliminary Report on the Middle Bronze Age 'Architectural Complex' and the Survey of the Site Catchment Area", Anatolica 34, 177-240.

Lebeau 2000 Lebeau, M., "Stratified archaeological evidence and compared periodizations in the Syrian Jezirah during the Third Millennium B.C.", Chronologies des Pays du Caucase et de l'Euphrate aux IVe-IIIe millénaires (ed. C. Marro, H. Hauptmann), Varia Anatolica 11, Paris, 167-192.

Lebeau 2011 Lebeau, M., "Conclusion", M. Lebeau (Ed.), Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I: Jezirah, Turnhout, 343-380.

Liverani 1993 Liverani, M., "Akkad: An Introduction". Akkad, the First World Empire: Structure, Ideology, Traditions. Padova, 1-10.

Marro – Kuzucuoğlu 2007
Marro, C. – C. Kuzucuoğlu, "Northern Syria and Upper Mesopotamia at the End of the 3rd Millennium BC: Did a Crisis Take Place?", , Sociétés humaines et changement climatique à la fin du troisième millénaire: une crise a-t-elle eu lieu en Haute-Mésopotamie? (ed. C. Kuzucuoğlu – C. Marro), Varia Anatolica XIX, 584-590.

Matthews 1997 Matthews, D., "The Early Dynastic-Akkadian Transition Part I: When Did the Akkadian Period Begin?", Iraq 59, 1–7.

Matney – Rainville 2005
Matney, T. – L. Rainville, "Archaeological Investigations at Ziyaret Tepe, 2003-2004", Anatolica 31, 153-88.

Matney – Roaf – McGinnis 2002
Matney, T. – M. Roaf – J. McGinnis, "Archaeological Excavations at Ziyaret Tepe, Diyarbakır Province, 2000", N. Tuna, J. Greenhalg

(Eds.), Salvage Project of the Archaeological Heritage of the Ilısu and Carchemish Dam Reservoirs, Activities in 2000, Ankara, 517-547.

Matney v.d. 2003 Matney, T. – J. MacGinnis – H. McDonald – K. Nicoll – L. Rainville – M. Roaf – M. L. Smith – D. Stein, "Archaeological investigations at Ziyarettepe-2002", Anatolica 29, 175-221.

Naab – Unger 1934 Naab, J. P. – E. Unger, Pir Hüseyin'de Naram-sin Stelinin Kesfi**.** Die Entdeckung der Stele des Naramsin in Pir Hüseyin. İstanbul Asarıatika Müzeleri Neşriyatı 12, İstanbul.

Oates – Oates – McDonald 2001
Oates, D. – J. Oates – H. McDonald, Excavations at Tell Brak 2: Nagar in the Third Millennium BC. McDonald Institute of Archaeological Research, Cambridge.

Ökse 2011 Ökse, A. T., "Chapter 11: Chronology and Geography: The Early Bronze Age Southeastern Anatolia", The Oxford Handbook of Ancient Anatolia: (10,000-323 BCE) (ed. S. R. Steadman – G. McMahon), Oxford, 260-289.

Ökse 2012 Ökse, A. T., "Salat Tepe Stratigrafisine göre Yukarı Dicle Havzası Kronolojisi", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi 17, 1-29.

Ökse 2014 Ökse, A. T., "Salat Tepe Orta Tunç Çağı Mezarları", TÜBA-AR 15, 47-68.

Ökse 2016 Ökse, A. T., "Continuity and Discontinuity in the Bronze Age Stratigraphical Sequences of the Upper Tigris Region: A Case Study on Salat Tepe", Ahmet Ünal Armağanı, İstanbul, 367-388.

Ökse 2015 Ökse, A. T., "Building Rituals at Salat Tepe: a Middle Bronze Age Site on the Upper Tigris region", Sacred landscapes of the Hittites and Luwians, Firenze, 123-136.

Ökse Baskıda Ökse, A. T., "Salat Tepe Kazısında Saptanan Deprem Bulguları", Uğur Silistreli'ye Armağan.

Ökse – Görmüş 2006 Ökse, A. T. – A. Görmüş, "Excavations at Salat Tepe in the Upper Tigris Region: Stratigraphical Sequence and Preliminary Results of the 2005-2006 Seasons", Akkadica 127, 119-149.

Ökse – Laneri 2014 Ökse, A. T., N. Laneri, "Along the northern Mesopotamian frontier: The upper Tigris Region and its Surrounding Regions during the Early Bronze Age (3100-2000 BCE)", 20th Meeting of the European Association of Archaeologists, Abstracts of the Oral and Poster Presentations, İstanbul, 498.

Ökse – Görmüş – Atay 2009
Ökse, A. T. – A. Görmüş – E. Atay, Collapsed Walls of a Middle Bronze Age Building at Salat Tepe (Diyarbakır): Evidence for an Earthquake?", Proceedings of the XIth Symposium on Mediterranean Archaeology (ed. Ç. Özkan Aygün), British Archaeological Reports International Series S 1900, Oxford, 277-283.

Ökse v.d. 2010 Ökse, A. T. – Y. Esentürk – A. Görmüş – A. Bora – K. Uslu, "The Collapse of a middle Bronze Age Building Complex at Salat Tepe Due to an Earthquake", Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East 1 (ed. P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro, N. Marchetti), Wiesbaden, 465-480.

Özfırat 2006 Özfırat, A., Üçtepe II. Tunç Çağları (Kazı ve Diyarbakır-Bismil Yüzey Araştırması Işığında), İstanbul.

Parker – Swartz Dodd 2005 Parker, J. B. – L. Swartz Dodd, "The Upper Tigris Archaeological Research Project. A Preliminary Report from the 2002 Field Season", Anatolica 31, 69-110.

Pfälzner 2011 Pfälzner, P., "Architecture", Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I (ed. M. Lebeau), Turnhout, 137-200.

Pruß 2000 Pruß, A., "The Metallic Ware of Upper Mesopotamia: definition, chronology and distribution", Chronologies des Pays du Caucase et de l'Euphrate aux IVe-IIIe millénaires (ed. C. Marro, H. Hauptmann), Varia Anatolica 11, Paris, 193-204.

Pruß 2011 Pruß, A., "Figurines and Model Vehicles", Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I (ed. M. Lebeau), Turnhout, 239-254.

Rova 2011 Rova, E., "Ceramic Jezirah. Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean I (ed. M. Lebeau), Turnhout, 49-127.

Sconzo – Bianchi 2014 Sconzo, P. – A. Bianchi, "North Mesopotamian Comb-Incised and Comb-Impressed Pottery", Associated Regional Chronologies for the Ancient Near East and the Eastern Mediterranean (ARCANE) Interregional Vol. I: Ceramics (ed. M. Lebeau), Turnhout, 379-408.

Selover 2015 Selover, S. L., Excavating War: The Archaeology of Conflict in Early Chalcolithic to Early Bronze Age III Central and Southeastern Anatolia, PhD, Chicago.

Weiss 2010 Weiss, H., "Altered Trajectories: the Intermediate Bronze Age in Syria and Lebanon 2200-1900 BCE", The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant (ed. A. Killebrew ve M. Steiner), Oxford, 367-387.

Westenholz 1998 Westenholz, J. G., "Relations Between Mesopotamia and Anatolia in the Age of the Sargonic Kings", XXXIV. Uluslararası Assiriyoloji Kongresi (ed. H. Erkanal, V. Donbaz, A. Uğuroğlu), Kongreye Sunulan Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Yayınları XXVI/3, Ankara, 5-22.

Yiğit 2000 Yiğit, T., "Akkadlar Devrinde Anadolu'nun Siyasi Yapısı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi 40/3-4, 13-28.

Yoneda 2012 Yoneda, M., "Summary of ^{14}C Measurement of Charcoal Samples From Salattepe Site", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi 17, 12.

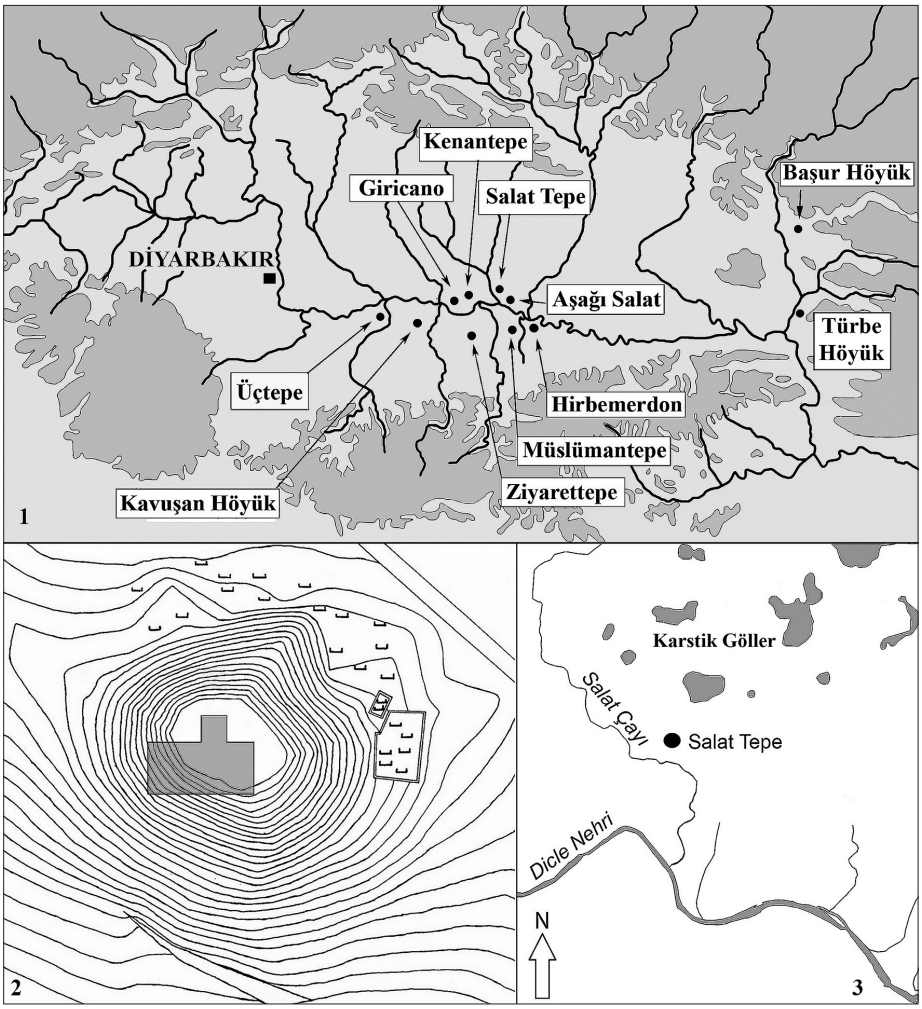

Fig. 1 Yukarı Dicle Havzası Erken Tunç Çağı yerleşimleri – Early Bronze Age sites in the Upper Tigris region

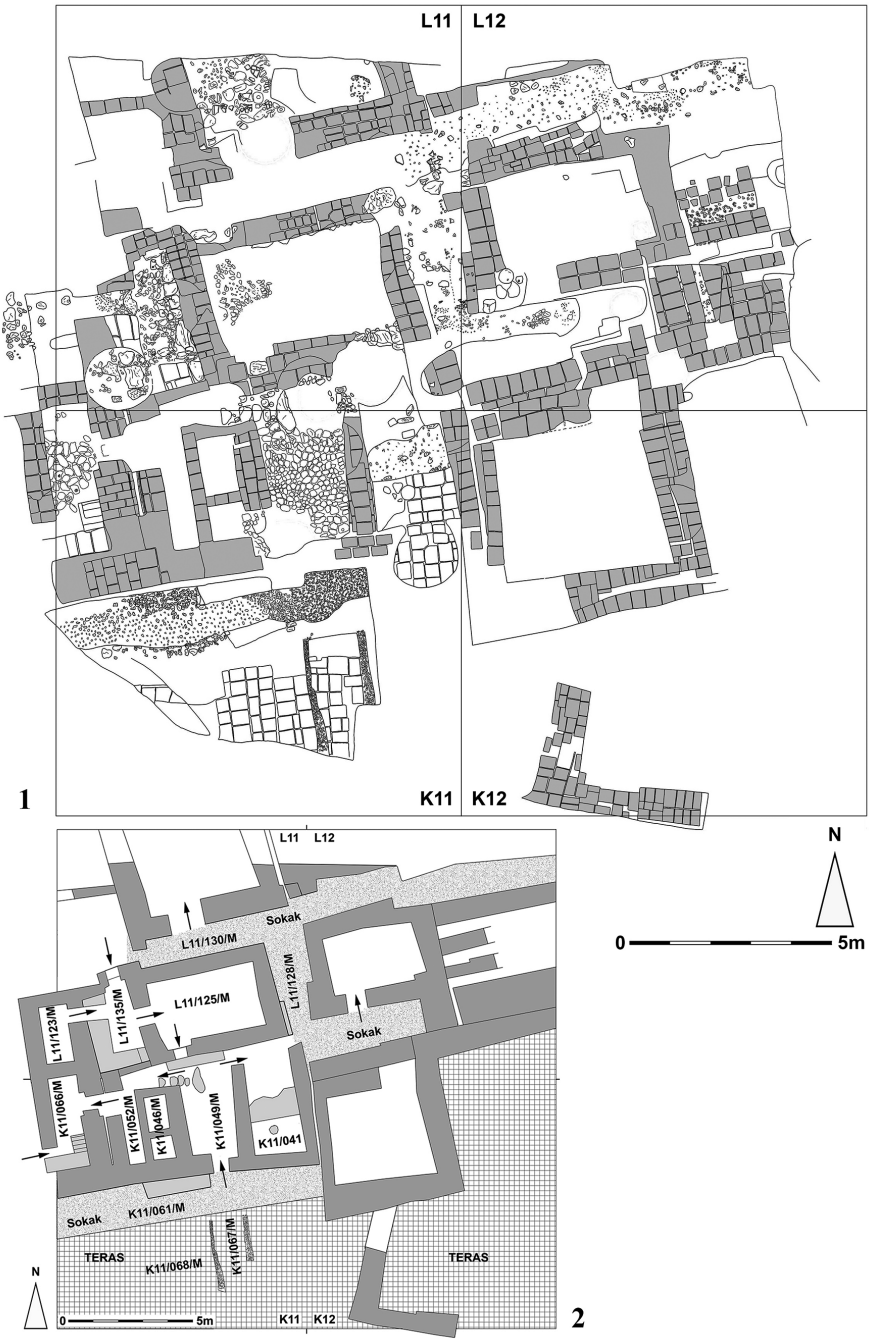

Fig. 2 Salat Tepe IIA, tabaka 6. 1: Mimari plan, 2: Mimari numaralı şematik plan – Salat Tepe IIA, level 6. 1: Architectural plan, 2: Scematic plan with room numbers

Fig. 3 Salat Tepe IIA, tabaka 6 kuzeydoğudan genel görünümü – General view of Salat Tepe IIA, level 6 from the northeast

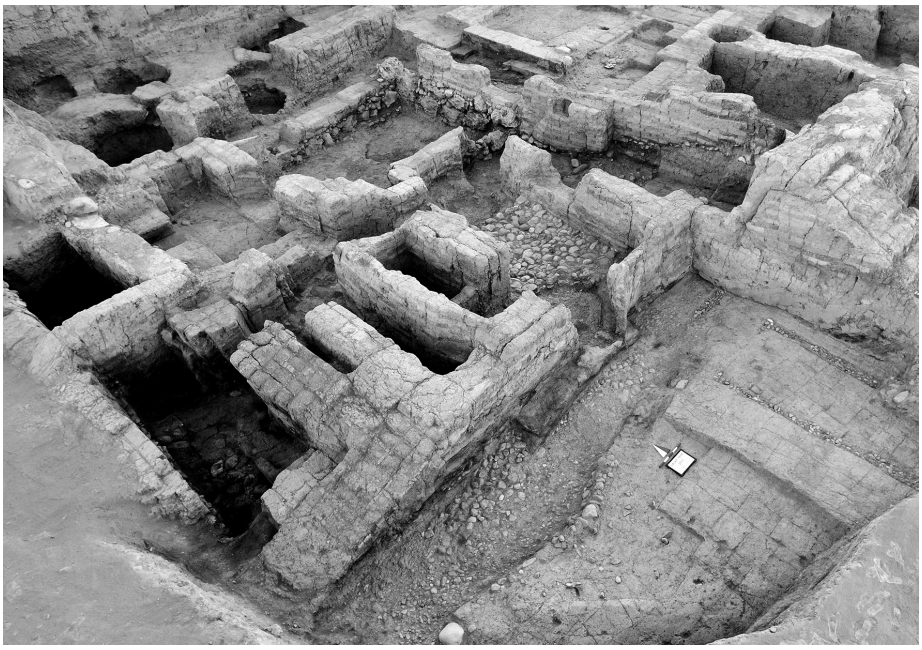

Fig. 4 Salat Tepe IIA, tabaka 6 güneybatıdan genel görünümü – General view of Salat Tepe IIA, level 6 from the southwest

1 2

Fig. 5 K12 Açmasındaki Kerpiç Teras. 1: J12 Açması kuzey profilinden görünümü, 2: Yüzeyindeki oyuklar – Mud Brick Terrace in Trench K12. 1: View from Trench J12, 2: Pits on the surface

Fig. 6 Yapının doğu duvarı dış yüzeyinde kil seki ve sokaklar – Clay podium and streets at the outer face of the eastern wall of the building

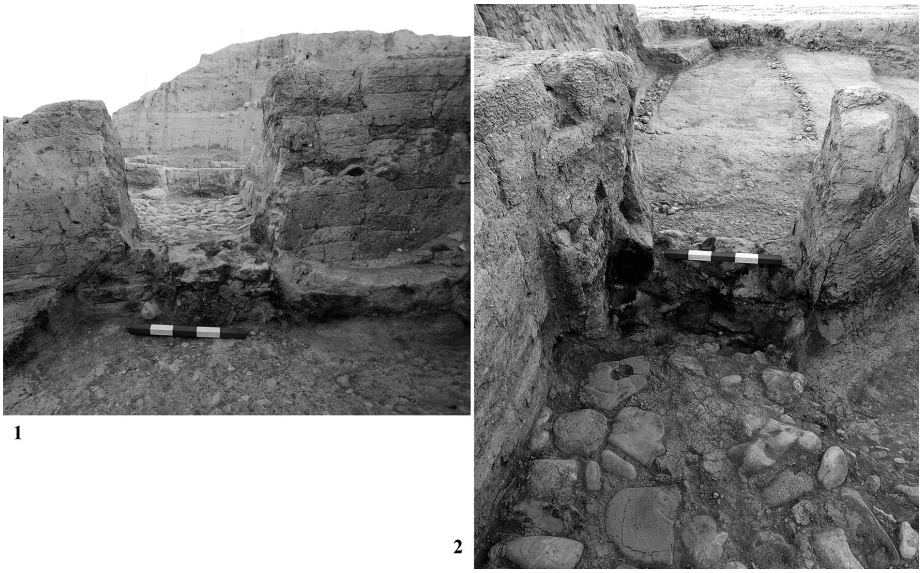

Fig. 7 Yapının Güney Giriş Kapısı. 1: Güneyden, 2: Giriş odasından (K11/049/M) – Southern Entrance of the Building. 1: From south, 2: From entrance room (K11/049/M)

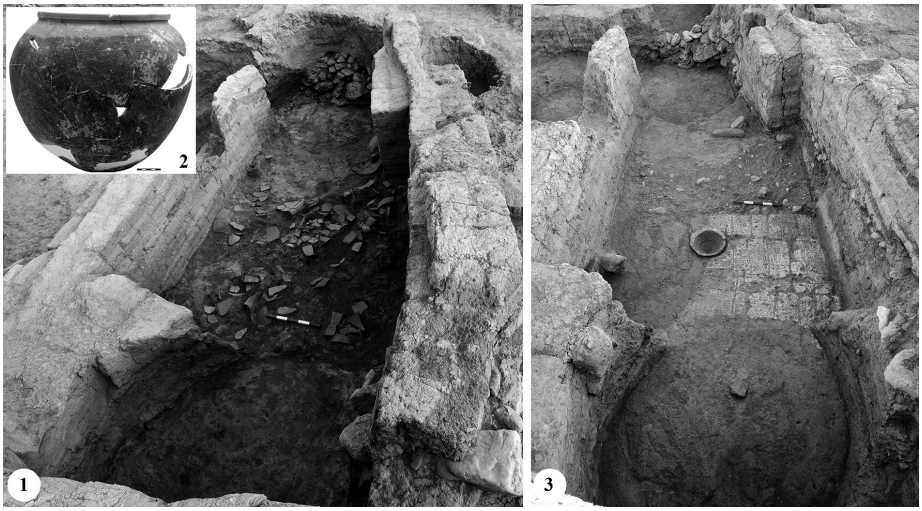

Fig. 8 Sıvalı kerpiç tabanlı oda (K11/041/M). 1: Tabanı üzerine yığılmış kaplar, 2: Kırmızı-kahverengi boya astarlı çömlek (K11/0064/S/03), 3: Taban ve sıvalı kap yerleştirme yeri – Room with plastered mud brick floor (K11/041/M). 1: Vessels heaped on the floor, 2: Red brown wash ware pot (K11/0064/S/03), 3: Mud brick floor with plastered vessel-stand

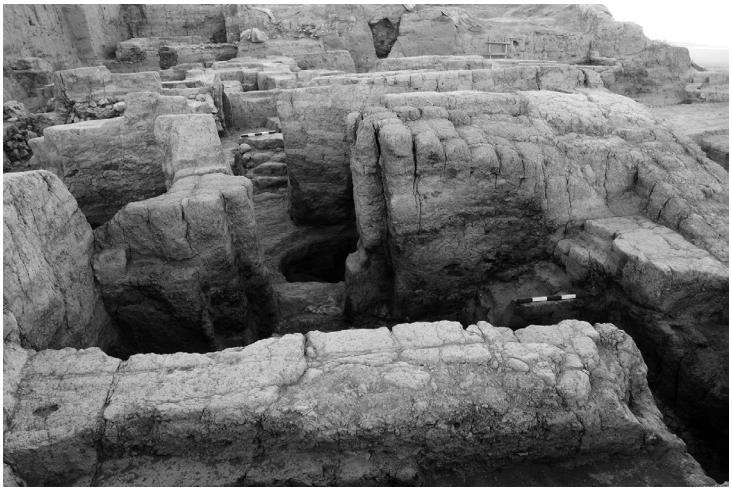

Fig. 9
Güney depoların ve merdivenlerin batıdan görünümü – Southern storages and the staircase from west.

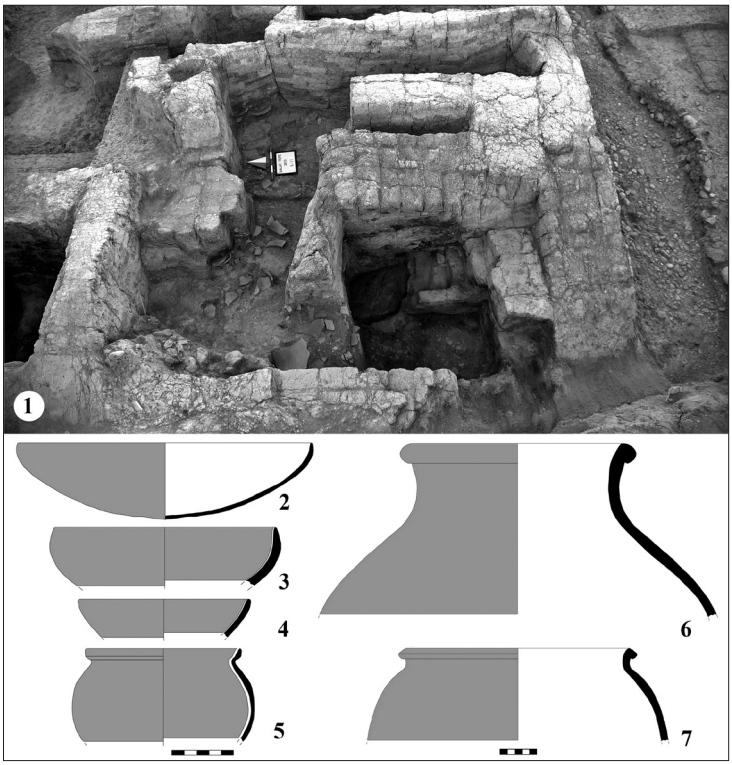

Fig. 10 Güney Depolar. 1: Batı birimi (K11/066/M) ve koridor tabanı üzerine yığılmış kaplar, 2-3: Koyu ağızlı portakal rengi çanaklar, 4-6: Kırmızı-kahverengi boya astarlı çanak ve çömlekler, 7: Gri ağızlı portakal rengi çömlek – Southern Storages. 1: Vessels heaped on the floor of the western unit (K11/066/M) and corridor, 2-3: Dark rimmed orange bowls, 4-6: Red-brown wash ware bowls and jars, 7: Grey rimmed orange ware jar.

Fig. 11
Güney depoların batı birimi (K11/066/M) Taş döşeli tabanı – Stone paved floor of the western unit of the southern storages (K11/066/M)

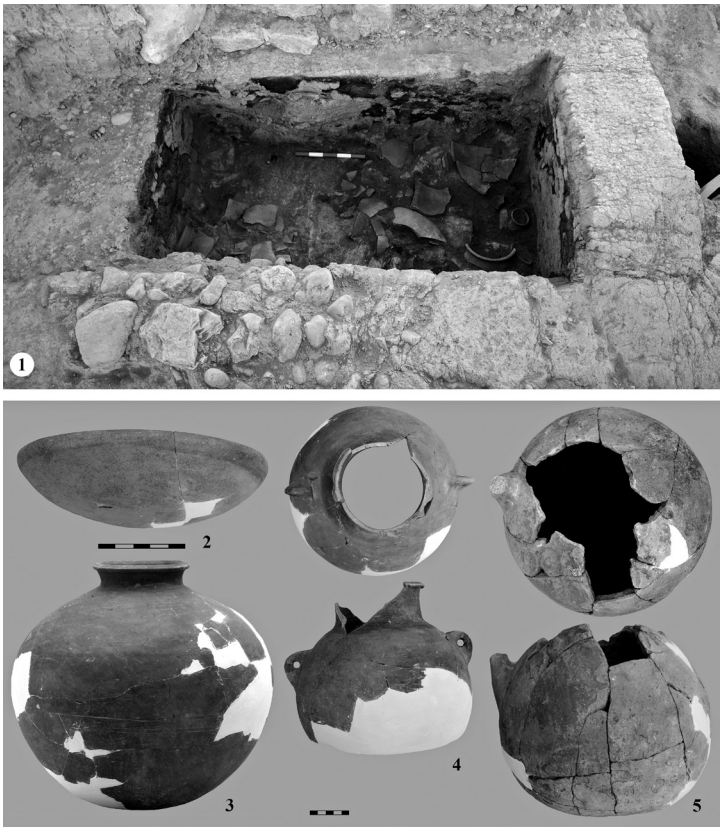

Fig. 12
Kuzey Depo Odası (L11/123/M). 1: Yanık tabanı üzerine yığılmış kaplar (L11/0231/S), 2: Koyu ağızlı portakal rengi çanak, 3: Kırmızı-kahverengi boya astarlı çömlek, 4: Standart çömlek, 5: Kırmızı astarlı perdahlı çömlek – Northern Storage (L11/123/M). 1: Vessels heaped on the burned floor (L11/0231/S), 2: Dark rimmed orange bowl, 3: Red-brown wash ware jar, 4: Plain simple ware jar, 5: Red slipped burnished jar

Fig. 13 Sekili Oda (L11/135/M). 1: Kuzeye açılan kapı, 2: Büyük odanın (L11/125/M) kapısından görünümü, arka planda kuzey depo odasının (L11/123/M) kemerli kapısı, 3: Taş döşeli taban – Podium-Room (L11/135/M). 1: Northern Doorway, 2: View of the from the door of the large room (L11/125/M), the arched doorway of the northern storage (L11/123/M) in background, 3: Stone paved floor

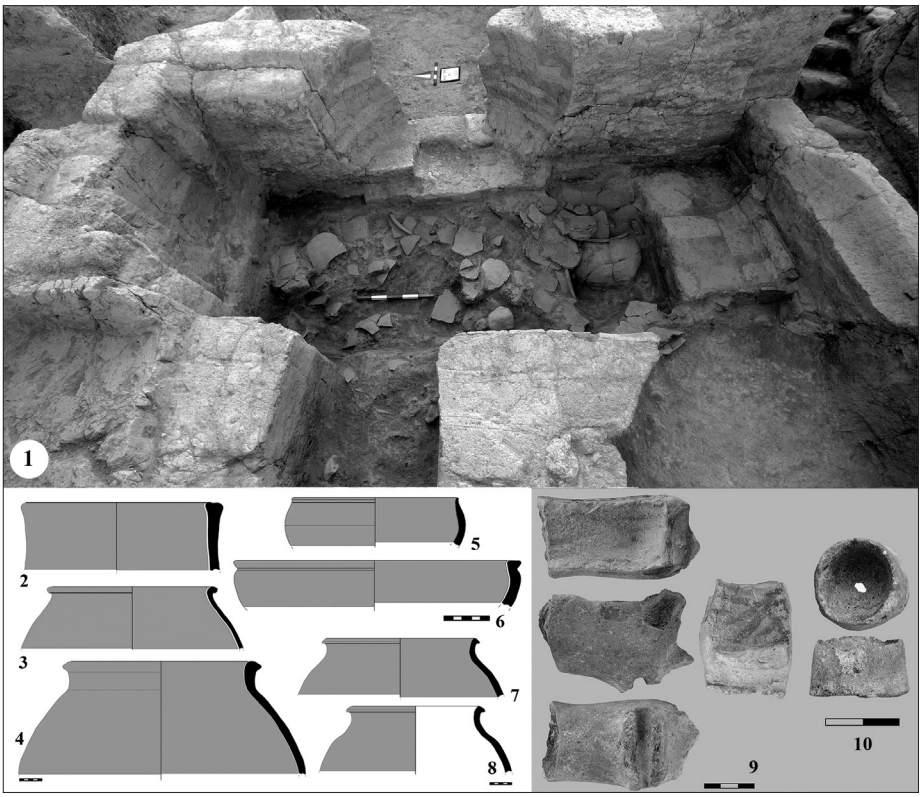

Fig. 14 Sekili Oda (L11/135/M). 1: Yanık taban üzerine yığılmış kaplar (L11/0246/S, L11/0249/S, L11/0256/S), 2-3, 5-8: Kırmızı-kahverengi boya astarlı çanak ve çömlekler, 4: Gri ağızlı portakal rengi çömlek (L11/0246/S), 9: Pişmiş toprak araba modeli (L11/0246/P/01), 10: Minyatür kap (L11/0249/P/01) – Podium-Room (L11/135/M). 1: Vessels heaped on the burned floor (L11/0246/S, L11/0249/S, L11/0256/S), 2-3, 5-8: Red-brown wash ware bowls and jars, 4: Grey rimmed orange ware jar (L11/0246/S), 9: Terracotta model vehicle (L11/0246/P/01), 10: Miniature vessel (L11/0249/P/01)

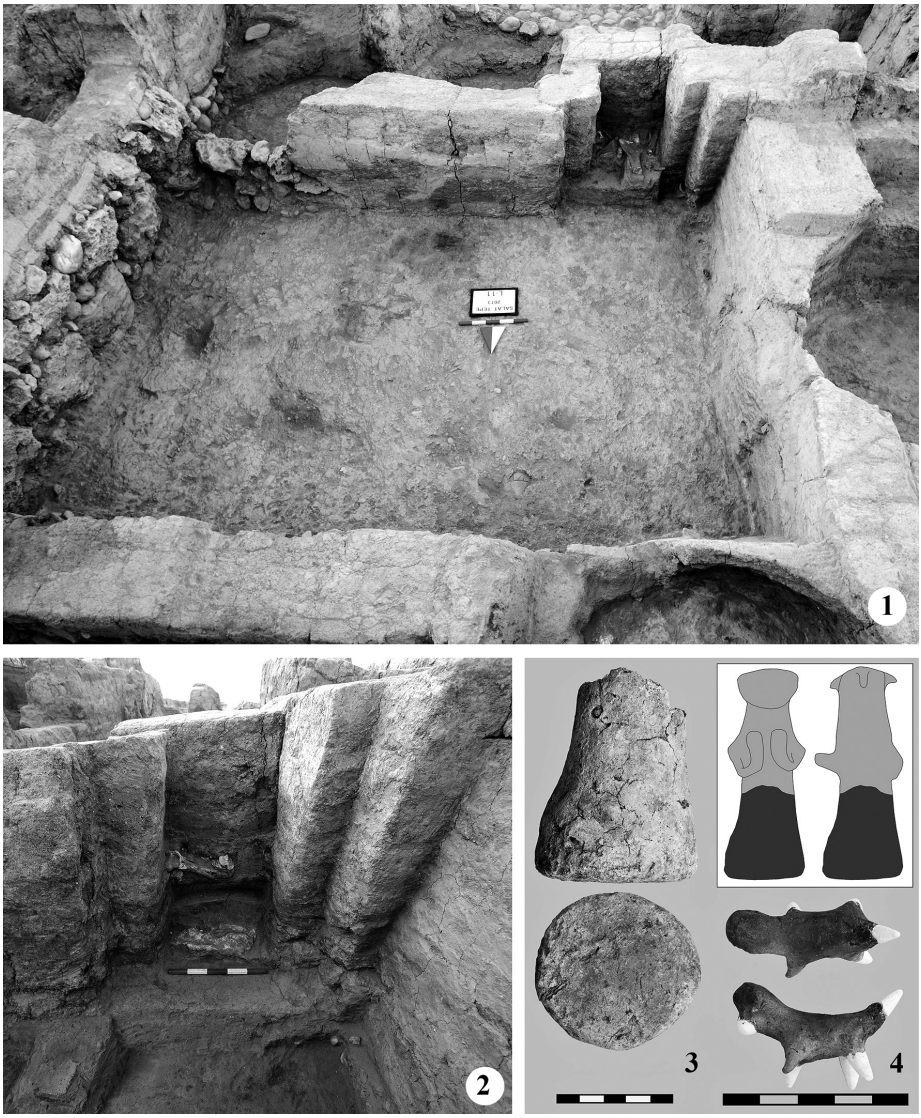

Fig. 15 Büyük Oda (L11/125/M). 1: Kuzeyden görünümü, 2: Niş kurbanı ve eşik taşı, 3: niş dolgusunda bulunan insan figürü ve tamamlama önerileri (L11/0250/P/01), 4: Taban dolgusunda bulunan hayvan figürü (L11/0227/P/02) – Large Room (L11/125/M). 1: View from the North, 2: Niche offering and stone threshold, 3: Human figurine found in the fill of the niche and its probable reconstructions (L11/0250/P/01), 4: Animal figurine found in the fill on the floor (L11/0227/P/02).

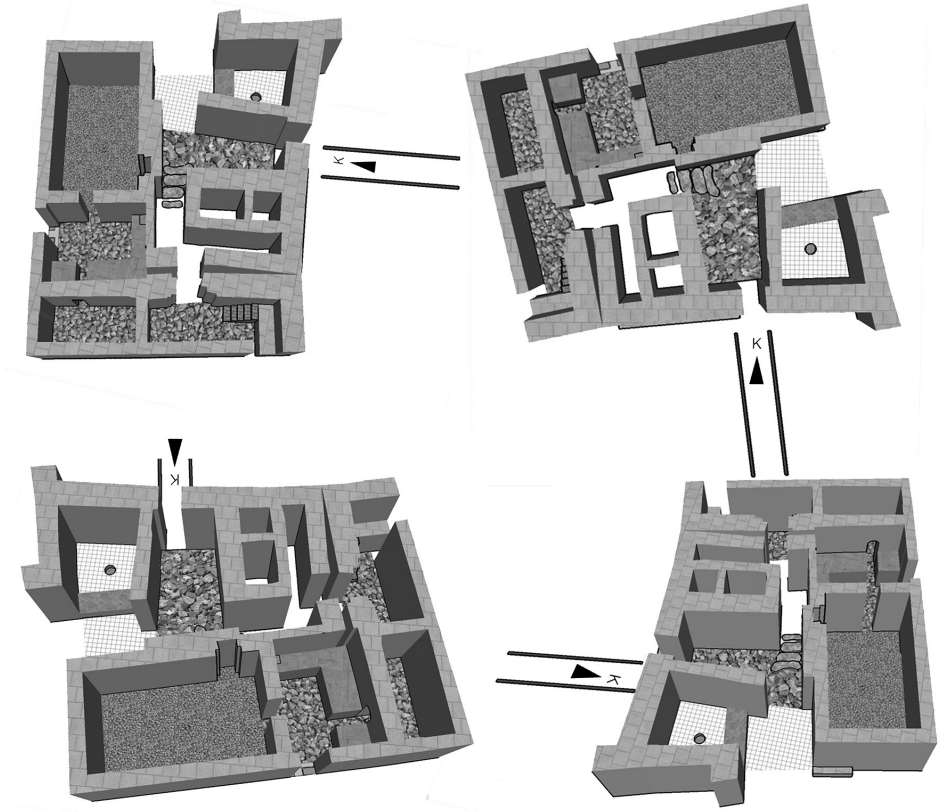

Fig. 16 Salat Tepe IIA tabaka 6 yapısının rekonstrüksiyonu (Çizim: Şakir Can) – Reconstruction of the Salat Tepe IIA level 6 building (Drawing: Şakir Can)

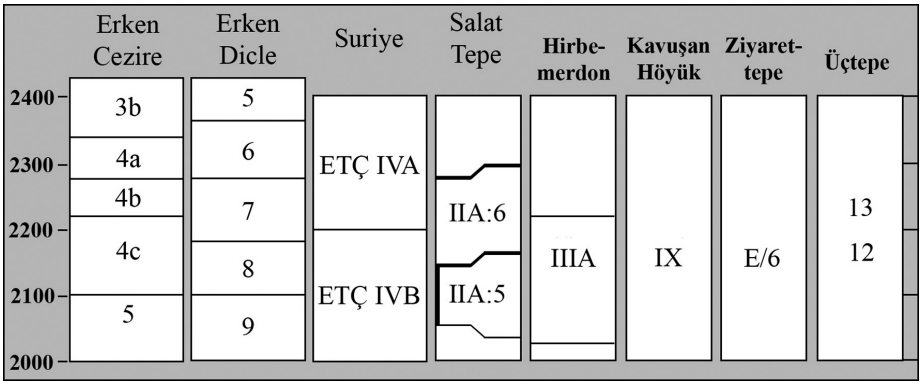

Fig. 17 Kronoloji Tablosu – Chronological Table